

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXV рік видання. № 250, квітень, 2015

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Сторінки 120-річної румунської шевченкіани*
- ❖ *«І мертвим, і живим, і ненародженим...» – поема-маніфест про увічнення батьківської хати*
- ❖ *Українські урочистості в Сатумарському повіті*
- ❖ *Уп'ятнадцяте до Івана Бажанського!*
- ❖ *Володимир Даниленко – «письменник сміливості і свободи»*
- ❖ *Вуха (Оповідання)*
- ❖ *Задавлені буковинські трафунки*
- ❖ *Мотив подорожі – від стародавньої української літератури до постмодернізму*
- ❖ *Образ козака-українця в румунській історичній літературі*
- ❖ *Отаманова дочка*
- ❖ *Дитячі сторінки*
- ❖ *Сторінки гумору*

Іван РЕБОШАПКА

СТОРІНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ XII. Урізноманітнення рецептивних підходів.

3. Вирізнання складових мистецької сутності феномена Шевченка: романтизм поета

Інша наукова праця, в якій, між іншим, надано належну увагу питанню романтизму Шевченка, це монографія (2007 р.) професора д-ра Сучавського університету ім. Стефана Великого, перекладача творчості українського поета Іона Козмея *Тарас Шевченко. Національний поет України і його сприйняття в Румунії*¹, заслуга якої, перш за все, полягає в тому, що, будучи надрукованою на румунській мові провідним ясьським видавництвом, вона, напевно, зазнала ширшого розповсюдження в нашій країні, звертаючи, таким чином, увагу читацької публіки, а, насамперед, - увагу румунських літературознавців на актуальну доречність подальшого проведення наукових осмислень феномена Шевченка, творчий доробок всесвітньої цінності якого, як відмічає Козмей, останніми роками не взятий до уваги провідними румунськими (до яких, гадаємо, не слід зачисляти румунських українців – *I.P.*) та іноземними дослідниками-компаративістами, яким він поіменно виражає свій докір. По-друге, заслуга монографії полягає в тому, що вона вводить в теперішній румунський літературний науковий обіг ряд здобутків покійної Магдалини Куцюк в осмисленні Шевченка, друкованих українською мовою [отож, недоступних румунськомовному читачеві й літературознавцеві], заново вводить в цей обіг шевченківські дослідження покійного Стеліана Груї, сконкретизовані у посмертно надрукованій (2001 р.) раніше представленій його монографії *Тарас Шевченко*, яка, здається, не зазнала розголосу, будучи надрукованою приватним видавництвом, вводить так само кілька оцінних зауважень покійного румунського літературознавця-компаративіста Дана Хорії Мазілу, вміщених у його передмові до упорядкованого ним румунського *Кобзаря* Шевченка 1990 року.

Читання літературознавцем-україністом монографії Козмея наявно показує, наскільки він, випускник ясьської **румунської** філології, скромно ознайомлений з українською літературною мовою тільки в перших трьох класах початкової школи сучавського села Калинешти-Єнаке, знавець, як сам зізнається, української діалектної мови², самотужки намагається розібратись (і таки розбирається) в багатій і складній «кухні» українського літературознавства, зокре-

ма шевченкознавства (у зв'язку з російським та польським). Наукова обережність у вираженні ключових шевченкознавчих тверджень спонукує його опиратися на довгих цитатах чи перефразовуваннях переважно із праці Стеліана Груї, у меншій мірі з праць Магдалини Куцюк, ще в меншій мірі із згаданої передмови Дана Хорії Мазілу, довіряючи їм як таким, що свій вік, так би мовити, «звікували на Шевченкові», послуговується їхніми положеннями, бібліографією тощо, дозволяючи й собі, одночасно, виражати слушні думки про обговорювані факти, в чому, інколи, як у неукраїніста, закрадаються недогляди, неточності і ін., про що не настоюємо тепер.

У своїй монографії Козмей прагне добитися подвійної мети: 1/ «скинути з престолу», – як виражається він, – такі Корнійчукові синтагми і речення, як «блискучий борець», «революціонер-демократ», «братерська любов з великим російським народом», «він належав трудящому українському народові» [вживані Корнійчуком й подібні інші синтагми та речення все ж таки виражали певну долю правди, яку в наші дні вчені виражають по-іншому – *I.P.*], і 2/ «надати найважливішому українському поетові справжні атрибути [точніше було б – **виявити** аналізом Шевченкові атрибути, бо він же їх має – *I.P.*] універсального інтелекту, свідомого своєї месіанської мети для рідного народу і художньої цінності власної творчості – плоду його геніальності» (стор. 43).

Здійснення даної мети Козмей намагається добитись за допомогою уміло замислених підрозділів. Перший з них – *Український романтичний контекст* (стор. 41 і слід.) уже своїм заголовком сугерує читачеві думку, що вирізнання суті Шевченка-романтика здійсниться на українському романтичному «фоні», в якому «донедавна, – відзначає Козмей, – в українській критиці й історії літератури європейський романтизм визначався категоричною дихотомією – **революційний романтизм, прогресивний**, з однієї сторони, і **реакційний романтизм, пасивний**, з іншої сторони (...) дихотомія, синтезована на початку ХХ ст. Максимом Горьким» (стор. 41).

(Продовження на 4 стор.)

СТОРИНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

(Продовження з 3 стор.)

Думка Іона Козмея, ніби, підтверджується сучасною інтернетною інформацією, що ця бінарна романтична типологія «існувала в марксистському літературознавстві». Але теж з інтернету дізнаємось, що в англійських джерелах вказано використання цієї дихотомної пари ще в **домарксистському** періоді: *The pre-Marxist period, 1912-1920, - active and revolutionary romanticism, and passive and reactionary romanticism*. Західноєвропейські вчені E.P.Thompson і Et.Raymond Williams у їхній праці *Romanticism in the English Social Sciens* так само використовують цю різновидову пару – *passive – active, revolutionary romanticism*. Цією парою оперує і Vitana Kostandinova у своїй праці *Myth and Ideology: British Romanticism in Comparative Literature Textbooks*. А публікація університету Foreign Languages Institute Fujian Normal University у праці *Romanticism* представляє дві генерації поетів, що належали до цих двох категорій романтизму: Wordsworth, Coleridge, Burns, Blake, William Cowper, Monk' Lewis – до *Passive Romantic poets*, а молоді поети («younger poets») Byron, Shelley, Keats – до *Active, Revolutionary Romantic poets*. Дана класифікація вищезгаданих західноєвропейських поетів, напевно, і звідти проникла в східнослов'янський літературознавчий контекст. Вона не могла не використовуватись в українському літературознавстві, коли була загальнопоширеною в європейському контексті, з яким українське літературознавство було в постійному зв'язку.

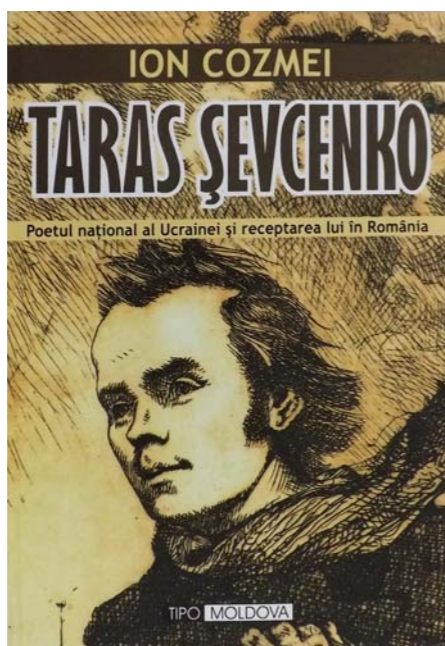
Цим поняттєвим розрізненням користувався Іван Франко. У попередньому підрозділі своєї праці *Тарас Шевченко – видатний представник українського і слов'янського романтизму* Козмей виражає думку, що «Іван Франко, великий поет післяшевченківського періоду, редактор і видавець автентичного *Кобзаря* шевченківського генія (Київ, 1908 р.), не зумів переконливо вбачити «романтичний дух» Шевченка, на противагу того, що у той час в українську літературу ще не проник «критичний реалізм» і «революційний розмір його творчості», концепти, генеровані Великою жовтневою соціалістичною революцією» (стор. 25-26).

Не вступаючи в диспут з автором, відзначимо, що Франкові властивий чи не «найтверезіший» літературознавчий підхід в аналізованих ним фактах.

Постання романтизму в Європі, наприклад, він оцінював як рішуче заперечення класицистичних канонів, як «реакцію чуття проти раціоналізму XVIII віку», що вповні співпадає з нинішнім поглядом, наприклад, цитованої передше Вері Келін. В європейському романтизмі він розрізняв дві течії: прогресивну і реакційну, його розрізнення співпадаючи з вищенаведеними західноєвропейськими розрізненнями. Твори Байрона, Шеллі, Гюго, Гоццинського, Міцкевича та інших романтиків він оцінював високо, надавав їм «великого, справді революційного значення» (Г.Байрон, *Чайльд-Гаральдова мандрівка*, Львів, 1903, стор. 53). До «романтизму хворобливого і реакційного» він зараховував братів Шлегелів, Brentana, Тіка. До таких романтиків Франко зачисляв також Йосифа Богдана Залеського, якого «романтизм, - відзначав він, - відірваний від визвольних прагнень народу», в нього «безмежні простори мглистої надії – прибрані в мглисті слова». З-поміж українських поетів, до реакційного романтизму Франко зачисляв Амвросія Метлинського із-за його песимістичних ставлень до долі українського народу, його мовити, але прихильно впислювався про вірші Метлинського, в яких він «стоїть на чисто українському ґрунті поетичного опису народного побуту» (І.Франко, *Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.*, стор. 95). Так само високо оцінював він творчість П.Куліша, знаходячи, однак, прикмети реакційно-романтичної літератури в його поетичних збірках «Хуторна поезія» і «Дзвін».

Іван Франко чітко усвідомлював, що романтизм як літературний напрям набирив відмінних рис у кожній національній літературі. А український романтизм він уважав виразом ідей доби національного відродження українського народу, яка ознаменувалась пробудженням визвольних прагнень на Україні, активізацією інтелігенції щодо «відтворення української національності шляхом дослідження української історії і народної традиції» («Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона», полутом 81, стор. 308).

Нову фазу в розвитку українського романтизму Франко пов'язував з літературною діяльністю Т.Шевченка, про якого у статті *Южнорусская литература* писав: «В українську поезію він відразу вносить те, чого в ній до того часу не було, – пристрасть,

вогнь, принадливість, певну елементарну силу. Це вже не ідилічна безтурботність козаків Богдана Залеського, не мелодраматична демонічність гайдамаків Гоццинського і навіть не тиха меланхолія Кольцова – це жива людина з багатим душевним змістом, жива, енергійна натура, для якої поезія не забавка, не манірничання, але природний і простий вислів почуття, як спів для птиці...» (там же). Кращого визначення шевченківського духу, здається, ніхто не спромігся.

В українському радянському літературознавстві, - слушно відзначає Іон Козмей, - вживання даної поняттєвої пари романтизму зазнало великих ідеологічних перебільшень, які вели до згубних спотворень в оцінці романтизму. Слід, однак, зауважити, що в українському радянському літературознавстві, включно і в шевченкознавстві, проявлялись, щоправда, скромніше і тихіше й інші оцінні відтінки, як, наприклад, у раніше цитованих працях Волинського, Рильського чи Кирилюка у розділі про Шевченка з *Історії української літератури у восьми томах*.

Варто увести в дану дискусію той факт, що літературознавчий підхід за допомогою дихотомної романтичної пари дехто вважає небезпідставним і, хоча він надто спрощує літературний аналіз, надаючи йому ненаукову оцінку характеристику, через що його слід би визнати вкрай умовним і застарілим, як вважає його Вера Келін, і теж вона зауважує, що дані два романтичні напрями можуть бути зустрінутими в деяких країнах, і їх можна охарактеризувати, не остерігаючись деяких надмірних спрощень³. Правоту зауважень Вері Келін підтверджують такі два факти: 1/ у 15-му томі бухарестського видання «Studii eminesciene» («Емінескологічні студії», Бухарест, 2013) дослідники оперують поняттями **romantism pasiv – romantism activ, revoluționar**; 2/ розмежування понять **романтизм прогресивний і романтизм реакційний** застосував сучасний український літературознавець В.В.Гордійченко в його розвідці з 2011 р. *Тарас Шевченко і російський романтизм у філософсько-літературному контексті*⁴.

У слідуєчому підрозділі монографії *Тарас Шевченко – поет романтичного приречення (Taras Șevcenko – un destin romantic*, стор. 55 і слід.), виходячи з того факту, що протягом часу, - як підсумовує Козмей, - Шевченко «не зазнав аксіологічної і об'єктивної критичної рецепції», його творчість «маргіналізовано на користь російської літератури» і найчастіше розглядувано «тільки із соціальної точки зору», «революційної», повністю нехтуючись «екзистенційний обсяг його поетичного месіджу та його романтичний дух, відповідний ідеалам і естетиці європейського романтизму [неже

у встановленні цього «діагнозу» не взято до уваги доробки сучасних румунських україністів, яких поважно цитовано? – I.P.], автор монографії намагається, згідно з його зізнанням, - «окреслити атрибути поета романтичного приречення», «звеличені Шевченком» відмінною від попередників своєю «драматичною біографією», «романтичною» (як це уважав раніше Груя), яку Козмей наводить повністю (стор. 56 і слід.), відзначаючи, що в ній «виявляється романтична доля великого українського Кобзаря», поетова автобіографія «становлячись справжнім «розрядженням» засобом письма – несповненої мрії» (стор. 60).

«Переважно романтичний профіль українського барда, - підкреслює Козмей, - надає йому поетична його творчість, співвідносна з європейською романтичною ідеологією», «майже всі теми і мотиви його поетичної творчості належачи самоусвідомленому змаганням» (стор. 60). Романтичні атрибути Шевченкової творчості читачеві слід самому сприймати з подальшого аналізу її ускладненого аналізу за темами, на фоні представлення Шевченкових попередників, за його зв'язком з народною поезією, його історизмом та жанровими поетичними різновидами – задушевні пісні (думки), балади, поеми та думи, які, мовляв, Шевченко теж писав (див. стор. 177), Шевченкові, фактично, належачи тільки одна спроба створити літературну думу *Невольник*. Не зовсім яким для читача залишається визначене автором поняття про думу (думку), жанр якої культивували польські поети.

Ясно «номіналізовані» атрибути романтизму Шевченка подані Козмеем у підрозділі монографії *Тарас Шевченко – видатний представник українського і слов'янського романтизму. 1. Необхідне романтичне «перечитання»* (стор. 25 і слід.). Це такі суттєві романтичні атрибути Шевченкової творчості, **як естетика, історизм, типологія, фольклорний вплив, ліризм, сатиричний дух та іронія**, які, на думку Іона Козмея, ще недостатньо виявлені дослідниками, із-за що Шевченкова спадщина і надалі підлягає її «перечитанню» під романтичним кутом зору.

(Далі буде)

Примітки

1 Ion Cozmei, *Taras Șevcenko. Poetul național al Ucrainei și receptarea lui în România*, Tipo Moldova, Iași, 2007.

2 «Eu sunt vorbitor de limbă ucraineană dialectală. Primele trei clase le-am făcut în satul meu natal, apoi părinții s-au mutat la Suceava. Cu noi vorbeau românește...», în: Lăcrămioara Grigoreciuc, *Șevcenko sârbătorit la Suceava*, «Curierul ucrainean», nr. 211-212, 2012, p. 3.

3 Vera Călin, *Romantismul*. Ediție revăzută și adăugită, Editura Univers, București, 1975, p. 10.

4 В.В.Гордійченко, *Тарас Шевченко і російський романтизм у філософсько-літературному контексті* // «Гуманітарний вісник Запорізького національного технічного університету», Запоріжжя, 2011, № 47.

Іван КІДЕЩУК

«І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ, І НЕНАРОДЖЕНИМ...» – ПОЕМА-МАНІФЕСТ ПРО УВІЧНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ХАТИ

У своїй хаті, своя й правда,
І сила, і воля.

Т. Шевченко

Святі апостоли засновують епістолярну літературу в «Новому Завіті», щоб навчати мирян жити в єдності й любові до Бога та Христової віри, любити церкву й ближніх своїх, правду, мудрість, честь і милосердя, жити у святості і світлі Божому, не любити спокуси світу, остерігатись гріхів тощо. В латинській літературі послання були милі славним митцям-поетам Гораційеві (Послання), Овідію (Героїди, Послання з Понта). Пізніше, в Європейському Відродженні та в класичній Франції епістолярний жанр утворили письменники на чолі з Климентом Маро та видатними митцями і філософами Буало (Послання), Ла Фонтен, Вольтер і ін.

Епістолісталиулюбленимжанромромантиківтанавіть багатьох сучасників, а поряд з великими європейськими романтиками Тарас Шевченко використовує естетику послань, щоб звернутися прямо до свого обездоленого народу, щоб врятувати Україну та її синів і забезпечити їм щасливе майбутнє, про яке він мріяв постійно, бо доля його рідного нещасного краю від них самих залежала. Як усі романтики-мрійники, Т. Шевченко обирає місію радника свого народу. Вже вкінці 1845 року він має готові до друку «Давидові псалми». За свідченням його друга П.Куліша, на той час він вважався найпопулярнішим поетом України, її лідером і національним пророком, (див.С.Єфремов «Історія українського письменства» розділ ІХ, К., 1915 р, с.360). 14 грудня 1845 р. з-під пера Шевченка виходить поема-поем «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...», що має епіграф чудовий біблійний текст апостола Йоанна: «Аще кто речет, яко люблю Бога, а брата свого ненавидет, ложь есть» (Глава 4, с.20) «Коли хто каже: Я люблю Бога, а брата свого ненавидить, – неправду говорить» (Там же), щоб його «дружнєє посланіє» було оправдане світлом християнської істинної любові до Бога і ближнього свого. Звертання до всіх українців із рідного краю та поза його межами визначає перш за все зобов'язаність українського роду, бувшого, сучасного і майбутнього в незаключеннім екзистенціальнім просторі відбудувати свою духовність у рівноправ'ї і гармонії з іншими народами світу, основу на Божих законах правди, волі і любові, своїм народом у «своїй хаті», як виголосив Шевченко, читаючи свою поему на літвечорі перед київськими друзями Білозерським, Костомаровим у хаті старшого В.В.Тарнавського, а наступного року, будучи членом Кирило-Мефодіївського

товариства, познайомив з остаточною формою поеми-роздуму українських інтелектуалів, від яких залежала сучасна і майбутня доля України (див. «Збірник праць чотирнадцятої наукової шевченківської конференції», Київ, 2013 р., с. 114-126), бо панство – несправедливе не любить ні правди, ні бідного народу, ні Бога, як доказує Євангельський епіграф Йоанна Богослова. Не можна перечити святій правді любити Бога – абсолютну правду, а не любити ближнього свого, – зауважує поет-романтик, відданий убогим людям і «своїй хаті» – неньці Україні.

З самого початку поеми-маніфесту він засуджує тих, що не бачать, і не знають плачу бідного люду, бо «Оглухли, не чують;/ Кайданами міняються,/Правдою торгують/ Господа зневажають, –/ Людей запрягають/ В тяжкі ярма. Орють лихо./ Лихом засівають» («Кобзар, К., 1987, ст. 265-266). Після цього ганебного ставлення «оглухлих» власників землі і волі кріпаків гостра іронія та інвектива окаяного мольбами поета перетворюється в смиренне благання еліти свого народу: «Схаменіться, недолуді,/ Діти юродиві!», щоб далі звернутися з любов'ю до рідного краю і до меншого брата, закликаючи не гнівити Бога їхньою невдячністю і не шукати щастя «На чужому полі». Палкий, щирий заклик, мов з небес, лунає: «Подивіться на рай тихий,/ На свою країну,/ Полюбіте щирим серцем/ Велику руїну,/ Розкуйтеся, братайтеся!/ У чужому краю/ Не шукайте, не питайте/ Того, що немає/ І на небі...», щоб з Божою благодаттю, окутані щирою любов'ю, підняли разом з «руїни» свій рідний край і народ до справжнього духовного відродження за народною мудрістю та Євангельським світлом: «В своїй хаті своя й правда/ І сила, і воля» (Там же с. 266). Як бачимо, даний афоризм синтезує народною мудрістю святу правду, що все те приречене Богом на рівні людини, сім'ї та Батьківщини, семантично й символічно визначається словосполученням «У своїй хаті», де панує Божа благодать: «правда/ І сила, і воля», що творять цілісність нерозривної трійці, яку ніхто не має права порушити. Саме ця Божественна, вічна, достовірна й непорушна благодать нагадувала неправедним урядовцям часів Шевченка, і, певне, й сьогодні нагадує, що ніколи не треба творити беззаконня, бо настане Божий час розплати.

Так, після вступного братнього звернення до народної еліти, вчених людей, щоб любитись по-братськи зі своїми ближніми, захищати і «щиро» проводити свій народ «раєм тихим» за Божим велінням: «Не шукайте й не питайте/Того, що немає/ І на небі...», бо те, що найдорожче у житті, єдине в світі, Господь забезпечив ще з самого

початку кожному народові окремо і, певне, українцям. А свій край Шевченко любить понад все на світі: «Нема на світі України./ Немає другого Дніпра», бо ж ніде не знайдеться добро, крім своєї рідної землі. Байдужість, фальшивість і пошуки добра між чужими приносять тільки розбрат, неправду і злобу: «Несли, несли з чужого поля/ І в Україну принесли/ Великих слів, велику силу/ Та й більш нічого...». Так принесли лжепатріотизм, пусту, нікчемну і фальшиву бесіду для незрячого народу, щоб краще запрягти його в ярмо: «І хилитесь, як і хилились/ І знову шкуру дерете/З братів незрящих гречкосіїв».

Молодий тридцятиодолітній поет, що донедавна носив кріпацькі ланцюги, захищає бідних і звинувачує ту еліту, що продає свій народ разом із землями, все прадідівське добро, та осиротинює день за днем святу землю України і Дніпра, тому в третій частині поема-маніфест набирає сили національного гніву у формі прокляття, яким захисний голос ліричного «я» намагається зупинити духовне й фізичне винищення свого українського народу: «Ох, якби те сталося, щоб ви не вертались./ Щоб там і здихали, де ви поросли!/ Не плакали б діти, мати б не ридала./ Не чули б у Бога вашої хули./ І сонце б не гріло смердячого гною/ На чистій, широкій, на вольній землі». Оце шевченківське поетичне провидіння про жалюгідну долю зрадників, лжепатріотів-«орлів», на яких скривджено дивились в часи Шевченка і дивляться зараз люди, справдилось, на жаль, в трагічній формі після півторастоліття московською «братньою» війною на сході України, де «братерство братнє» полягло на полі бою разом з невинними синами обох народів, українського та російського, бо сіють та збирають «лихо», як предвіщав поет-пророк Тарас Шевченко своїм побратимам-землякам і непослушним синам неньки-України. Ліричний герой, мов голос з неба, нагадує винуватцям, що це – ще не все, бо врешті прийде Божий Суд, і правда настане, тому що нікому на світі не дано панувати, ні батькам, ні дітям спадкоємцям: «Схаменіться! Будьте люди./ Бо лихо вам буде./ Розкуються незабаром/ Заковані люде/ Настане суд, заговорять/ І Дніпро і гори!/ І потече сторіками кров у синє море/ Дітей ваших... і не буде/ Кому помагати./ Одцурається брат брата/ І дитини мати» (Там же, с. 267). Поет застерігає, щоб своїми вчинками люди не оскверняли «образ Божий», а люди, які шукають мудрості в чужих, залишаються і без Бога, і без мудрості, не знаючи навіть, хто вони є, чиї сини, бо ж бачать і пізнають тільки свою особу, сподіваючись все ж таки, «на небо:/ І ми не ми, і я не я,/ І все ж те бачив, і все знаю,/ Нема ні пекла, ані раю,/ Немає й Бога, тільки я!» Таких хіба визначатимуть,

застерігає іронічно поет, «узловаті», мудрі німці, що на Січі вирощують картоплю, в колоніях, де колись слава Запорізька лунала. Тому однаково вам, кепкує із сарказмом лірик, чи ви «Моголи! моголи!/ Золотого Тамерлана/ Онучата голі!», чи «Слав'яне, слав'яне! Славних прадідів великих/ Правнуки погані!», що мовами слов'янськими говорять, а своєї рідної не знають. Найболючіший факт, що між такими перевертнями своєї рідної історії знаходяться «Брути! І Коклеси!/ Славні, незабуті!», що перевищують римлян зрадницькими, грізними вчинками на Україні, і тому всіх винуватців навчає зичити мудрості і правди з живої історії, з славної боротьби за волю козащини, бо ви елітники, скаржитесь поет, стали «раби, підніжки, грязь Москви,/ Варшавське сміття – ваші пани» і, на жаль, всіма запряглися самі в ярма, проти яких боролись «їхні батьки», а найгірше є те, що їхні діти розпинають свій народ та Україну.Така відкрита критика основана на історичній правді, яка пояснює не тільки занепад славної, гетьманської України, але, одночасно, вказує на рятівний варіант свого роду – братство, єдність та історична справжня мудрість вчених людей, яким треба черпати науки від «дідів своїх», щоб зрозуміти й забезпечити сучасне і майбутнє свого народу і своєї держави – єдиний, праведний поступ в житті: «Не дуріте самі себе,/ Учїтесь, читайте./ І чужого научайтесь./ Й свого не цурайтесь./ Бо хто матір забуває,/ Того Бог карає./ Того діти цураються./ В хату не пускають./ Чужі люди проганяють./ І немає злomu/ На всій землі безконечній/Веселого дому» (Там же, с.275). По-апостольськи Тарас Шевченко не засуджує із злобою нікого, висловлює прямо болючу правду і старається виправити історичні помилки деяких представників свого народу, щоб допомогти їм здійснити на рідній Україні духовне відродження. Душа і совість поета «ридають» через призабуту славу України, славу її предків, і останнім переконливим аргументом своєї провидницької місії він закликає інтелігенцію навчатись від «могил» та «мучеників» свого народу, які полягли, бо інакше нам, зауважує лагідно поет, не можливо самовизначитись, хто ми є, «кого, коли,/ За що розпинали!» на цій праведній, українській землі? Заклик інтелігенції перетворюється в «срамотнє» каєннє, в істинну любов до розумних людей, людей, від яких залежить доля потерпілого народу. Лише любов'ю вони могли б врятувати свою рідну Україну і свій славний народ, його сучасне і майбутнє: «Обніміте ж, брати мої,/ Найменшого брата, –/ Нехай мати усміхнеться./ Заплакана мати./ Благословить дітей своїх/ Твердими руками/ І діточок поцілує/ Вольними устами» (Там же, с.275). (Продовження на 8 стор.)

Т. Шевченко. Автопортрет зі свічкою

**«І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ,
І НЕНАРОДЖЕНИМ...» –
ПОЕМА-МАНІФЕСТ
ПРО УВІЧНЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ХАТИ**
(Продовження з 7 стор.)

Істинна, християнська любов звертається до «обіймів» «найменшого брата» убогого і до щасливих матерів, що цілуватимуть своїх діточок небесною потіхою дождливої волі. Поема завершується світлим апофеозом ясного зоряного неба над вільною Україною – це ідеал, який без світла та ласки Божої ніколи б не здійснився, і тому поет мольбою спонукує до братерства і єдності у вічній любові: «Обніміте ж, брати мої./ Молю вас, благаю! (Там же, с. 271), бо лише так процвітатиме й увічниться українська хата і рід наш український.

Треба відмітити, що Тарас Шевченко, тоді ще зовсім молодий поет, зумів дуже добре визначити незрівняну цінність вільного життя людини у глибоко скривдженій його істині кріпацькою долею і знав, що тільки в єдності й братній любові можна створити вільну Україну, поневолення народу якої непокоїло скорботним болем його душу. Недарма шевченкознавець В. Смілянський визначає іпостасі поета-печальника, пророка і поета-провідника, як і ми це продемонстрували, бо справді у своїх дружніх посланні поет-печальник «окаяний» «день і ніч плаче» у мольбах до Всевишнього за кращу долю, пророк бачить і захищає від лиха свій край і його майбутнє, а поет-провідник праведного християнського народу заповідає жити в істинній любові, бо тільки єдина любов увічнює його українську хату – народ і державу. Про це свідчить сама назва поеми-маніфесту, включаючи покоління мертвих, живих і ненароджених його земляків, українців усього світу, яким апостольське «дружнє посланіє» освічує увічнену дорогу духовного відродження, дорогу «додому» – до Бога та своєї рідної хати – неньки України.

Тарас ШЕВЧЕНКО

**І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ,
І НЕНАРОДЖЕНИМ
ЗЕМЛЯКАМ МОЇМ
В УКРАЇНІ І НЕ В УКРАЇНІ
МОЄ ДРУЖНЄ ПОСЛАНІЄ**

І смеркає, і світає,
День божий минає,
І знову люд потомлений,
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянний,
І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає –
Оглухли, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгують.
І Господа зневажають,
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Орють лихо,
Лихом засівають,
А що вродить? побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться, недолюди,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руйну,
Розкуйтеся, братайтеся,
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.
Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претеся на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого. Волі! волі!
Братерства братнього! Найшли,
Несли, несли з чужого поля
І в Україну принесли
Великих слов велику силу,
Та й більш нічого. Кричите,
Що Бог створив вас не на те,
Щоб ви неправді поклонились!..
І хилитесь, як і хилились!
І знову шкуру дерете
З братів незрящих, гречкосіїв,
І сонця-правди дозрівать

В німецькі землі, не чужії,
Претеся знову!.. Якби взятъ
І всю мізерію з собою,
Дідами крадене добро,
Тойді оставсь би сиротою
З святыми горами Дніпро!
Ох, якби те сталося, щоб ви не вертались,
Щоб там і здихали, де ви поросли!
Не плакали б діти, мати б не ридала,
Не чули б у Бога вашої хули.
І сонце не гріло б смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землі.
І люди б не знали, що ви за орли,
І не покивали б на вас головою.
Схаменіться! будьте люди,
Бо лихо вам буде.
Розкуються незабаром
Заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших... і не буде
Кому помагати.
Одцурається брат брата
І дитини мати.
І дим хмарою заступить
Сонце перед вами,
І навіки прокленетесь
Своїми синами!
Умийтеся! образ Божий
Багном не скверніте.
Не дуріте дітей ваших,
Що вони на світі
На те тільки, щоб панувать...
Бо невчене око
Загляне їм в саму душу
Глибоко! глибоко!
Дознаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засядуть, і премудрих
Немудрі одурять!

Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрость би була своя.
А то залізете на небо:
«І ми не ми, і я не я,
І все те бачив, і все знаю,

Нема ні пекла, ані Раю.
Немає й Бога, тільки я!
Та кудий німець узловатий,
А більш нікого!..» – «Добре, брате,
Що ж ти таке?»
«Нехай скаже
Німець. Ми не знаєм».
Отак-то ви навчаєтесь
У чужому краю!
Німець скаже: «Ви могли».
«Могли! могли!»
Золотого Тамерлана
Онучата голі.
Німець скаже: «Ви слав'яне».
«Слав'яне! слав'яне!»
Славних прадідів великих
Правнуки погані!
І Коллара читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганка,
І в слав'янофілі
Так і претесь... І всі мови
Слав'янського люду –
Всі знаєте. А своєї
Дас[т]ьбі... Колись будем
І по-своєму глаголять,
Як німець покаже
Та до того й історію
Нашу нам розкаже, –
Отойді ми заходимось!..
Добре заходились
По німецькому показу
І заговорили
Так, що й німець не второпа,
Учитель великий,
А не те, щоб прості люде.
А ґвалту! а крику!
«І гармонія, і сила,
Музика та й годі.
А історія!.. поема
Вольного народа!
Що ті римляне убогі!
Чортзна-що – не Брути!
У нас Брути! і Коклеси!
Славні, незабуті!
У нас воля виростала,
Дніпром умивалась,
У голови гори слала,
Степом укривалась!»
Кров'ю вона умивалась,
А спала на купах,
На козацьких вольних трупах,
Окрадених трупах!
Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте

Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, подножки, грязь Москви,
Варшавське сміття – ваші пани
Ясновельможні гетьмани.
Чого ж ви чванитесь, ви!
Сини сердешної України!
Що добре ходите в ярмі,
Ще краще, як батьки ходили.
Не чваньтесь, з вас деруть ремінь,
А з їх, бувало, й лії топили.
Може, чванитесь, що братство
Віру заступило.
Що Синопом, Трапезондом
Галушки варило.
Правда!.. правда, наїдались.
А вам тепер вадить.
І на Січі мудрий німець
Картопельку садить,
А ви її купуєте,
Їсте на здоров'я
Та славите Запорожжя.
А чиєю кров'ю
Ота земля напоєна,
Що картопля родить, –
Вам байдуже. Аби добра
Була для городу!
А чванитесь, що ми Польщу
Колись завалили!..
Правда ваша: Польща впала,
Та й вас роздавила!

Так от як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву,
І вам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!

Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають.
Заміс[т]ь пива праведною
Кров із ребер точать.
Просвітити, кажуть, хочуть
Материні очі
Современними огнями.
Повести за віком,
За німцями, недоріку,
Сліплюю каліку.

Добре, ведіть, показуйте,
Нехай стара мати
Навчається, як дітей тих
Нових доглядати.
Показуйте!.. за науку,
Не турбуйтеся, буде
Материна добра плата.
Розпадеться луда
На очах ваших неситих,
Побачите славу,
Живу славу дідів своїх
І батьків лукавих.
Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому навчаєтесь,
Й свого не цурайтесь.
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають.
Чужі люди проганяють,
І немає злому
На всій землі безконечній
Веселого дому.
Я ридаю, як згадаю
Діла незабуті
Дідів наших. Тяжкі діла!
Якби їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину.
Отак-то наша слава,
Слава України.
Отак і ви прочитайте,
Щоб не сонним снились
Всі неправди, щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників, кого, коли,
За що розпинали!
Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.
І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечерній
Тихо засяє...
Обніміться ж, брати мої.
Молю вас, благаю!

Василе МОЇШ

УКРАЇНСЬКІ УРОЧИСТОСТІ В САТУМАРСЬКОМУ ПОВІТІ

27-28 березня 2015 року Сатумарська філія Союзу українців Румунії відсвяткувала 25 років від створення Союзу і 15 років від заснування Сатумарської філії.

З цієї нагоди учасники вшанували пам'ять поета і художника Тараса Шевченка, апостола українського народу, Кобзаря, який пробудив національну свідомість і відшліфував літературну мову українців.

Захід розпочався в селі Микула Сатумарського повіту, в якому проживає найбільша українська громада повіту, артистичною програмою за участю місцевого художнього колективу українських школярів «Мику-

**Перед погруддям Тараса Шевченка
в сатумарському центральному парку
ім. Василе Лукачу**

присутніми виступили художні колективи, які дали концерт і в Микулі.

Учасники заходу віддали шану Великому Кобзарю українського народу перед пам'ятником-погруддям Тараса Шевченка в центральному сатумарському парку ім. Василе Лукачу. До його підніжжя вінки і квіти поклали: префект Сатумарського повіту Еудженіу Аврам, голова СУР Степан Бучута, представники Сатумарської повітової і міської ради, Канівського Фонду Тараса Шевченка, Марамороської і Сучавської повітових філій СУР.

«Микулянка» вітає гостей у рідному селі

лянка», хору «Ронянські голоси» із Верхньої Рівни Марамороського повіту і ансамблю «Козачок» із Балківців Сучавського повіту.

У Сатумарському повітовому музеї історії відбувся захід, у якому взяло участь понад 200 осіб, у рамках якого голова СУР Степан Бучута вручив ювілейні грамоти і медалі засновникам Сатумарської філії Союзу українців Румунії.

Голова Сатумарської філії СУР Михайло Мачока подякував проводу Союзу, органам місцевої влади за підтримку і членам філії за плідну діяльність. У продовженні перед

На сцені в с. Микула балківський «Козачок»

Виступ голови Сатумарської повітової філії Михайла Мачоки на заході, приуроченому вшануванню пам'яті великого поета Тараса Шевченка, а також 25-річчю від заснування Союзу українців Румунії і 15-річчю від заснування Сатумарської філії СУР

(27-28 березня, фестивалний зал Сатумарського повітового музею історії)

Шановні гості, дорогі друзі!

Дозвольте мені сказати кілька слів. Цього року в рамках Союзу українців Румунії відбудуться місцеві вибори і З'їзд Союзу, і принагідно я відтягнуся з посади голови Сатумарської повітової філії, тому це останній організований мною захід на вшанування пам'яті Тараса Шевченка.

З цієї нагоди хочу висловити подяку нашій філії проводу Союзу українців Румунії, який підтримував всі наші акції і заходи.

Дякую голові СУР Степанові Бучуті за грамоти і медалі, вручені нашим членам-українцям, які заснували Сатумарську філію Союзу українців Румунії.

Також хочу подякувати представникам місцевої державної влади за матеріальну і моральну підтримку, якої ми тішилися ще від заснування нашої філії, дякую місцевій пресі і телебаченню за співпрацю і якісне висвітлення нашої діяльності.

Також дякую всім друзям нашої філії і моїм особисто, які брали участь у заходах, організованих нашою філією, а мене особисто підтримували різними пропозиціями і заохочуваннями. Не буду зараз їх перераховувати, бо їх дуже багато, і хочу уникнути ризику пропустити кого-небудь і тим самим образити, але ми всіх їх знаємо, головне я особисто, і все ж таки, можу сказати, що наша організація має значне число почесних членів.

Хочу подякувати членам нашої філії, які з ентузіазмом відгукалися на всі організовані нами заходи. І врешті, але не в останню чергу привітати комітет нашої філії, який підтримував і брав активну участь у плідній діяльності, яку розгортала наша організація.

Хочу висловити вдячність Канівському Фонду Тараса Шевченка і його голові Людмилі Красицькій, правнучці Тараса Шевченка по сестрі Катерині, і всім учасникам Міжнародного симпозиуму «Тарас Шевченко – апостол

українського народу», організованого нашою філією і з підтримкою Тетяни Конончук, Івана Дубовича та Василе Моїша. А особливо хочу подякувати Людмилі Красицькій, Тетяні Конончук та Іванові Дубовичу, які двічі зробили нам честь, взявши участь у заходах, організованих нами в Сату Марє, які привітали нас за діяльність, яку проводить наша філія, і вручили мені Диплом лауреата Фонду Тараса Шевченка.

В ці урочисті моменти нам не треба забувати і про підтримку Румунської Держави, яка забезпечує нам рівні з мажоритарним населенням права і умови для збереження національної ідентичності, традицій і наших національних цінностей.

Так можна пояснити те, що ми зуміли забезпечити відповідну матеріальну базу для центральної організації і філій СУР, видання книг і періодичних часописів та журналів, а також проведення культурних національних і міжнародних заходів.

Останнє, що я хотів би зауважити у зв'язку з підтримкою Румунською Державою прав національних меншин, я б сказав, що в окремих випадках цих прав більше, ніж для мажоритарного населення.

За все від усієї душі, дякую, дякую, дякую!

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

МОТИВ ПОДОРОЖІ – ВІД СТАРОДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

III. МАНДРІВНІ ДЯКИ

В українській давній літературі часто зустрічаємо образ мандрівних студентів та дяків. Їх народ, чи автори, іменували по-різному: «школярі», «бурсаки», «спудеї», «нищі студенти», «бакаляри», «пани бакаляри», «миркачі», «канцеляристи», «недоуки», «вандровані пахолки», «пиворізи», «горілкопивці» і т.д.

Про таких українських мандрівників XVIII-го століття існує безліч літературних студій, наукових досліджень та статей, але на наш погляд одним із найголовніших досліджень на цьому полі виявляється стаття українського літературознавця Василя Лазаровича Микитася «Ваганти та мандрівні дяки».

Хоча на перший погляд вони постають як «потішники», «бешкетники», «голодранці», «п'яниці», «автори смішних творів» (гумористичних бурлескно-травестійних), «норовливі громила-дяки» і т. ін, але це явище є більш глибоким та серйозним, ніж виглядає. «Українські ваганти і „мандрівні дяки” стали зачинателями демократичної літератури народною мовою, пропагандистами передових ідей світової культури, живими розповсюджувачами важливих політичних і громадських новин...»¹ – пише Микитася, на думку якого вони типологічно пов'язані із західноєвропейськими вагантами середньовіччя.

Ось як зобразив Іван Франко «мандрівних дяків-пиворізів»: «Се тип, що витворився при Київській академії не раніше другої половини XVII віку, а в XVIII віці зробився характерним признаком Подніпрянської України, – елемент кочовий і цинічний, носитель усяких веселих і сороміцьких оповідань та пісень, скорий на вигадки і жарти, захланий на їду, а особливо на випивку. Се були невдачники академії, що осилили початкові науки, але не зуміли довести їх до кінця і добитися якоїсь посади і пішли в світ, хапаючись за що можна – за дяківство, за малярство, справу книжок, часто голодуючи та ніколи не покидаючи свого гумору. Їм завдячуємо, певно, значну часть тих гумористичних віршів про празники християнської церкви...»²

Та мандрували не тільки невдахи, а також і бідні студенти і, як побачимо пізніше, вони склали не тільки жартівливі віршики та сороміцькі пісні, а й досить серйозні твори.

Валерій Шевчук присвячує першу частину свого роману «Три листки за вікном» Іллі Турчиновському, який був писарем, учителем, співаком, актором, дяком, реґентом і священником. Він описав історію свого життя у автобіографічній повісті «Моє життя і страждання...», яка вважається одним з найкращих зразків прози свого часу, типовою для творчості мандрівних дяків та студентів. Мандрі Іллі Турчиновського – це циклічний рух по колу, у цьому переконаний герой: «Коло нашого світу не змикається з початком своїм, а закручується в нове, входячи, як гвинт, у таку високість, куди не зазирнути (...) Часом і світ бачиться мені як величезна мережа, сплетена з більших чи менших кілець, – в коло складається життя людське, в коло сплітаються думки й бажання. Од відчуття множинного накладання цих кіл можна і у відчай упасти: де тут початок, а де кінець?»³

Галина Косареєва пише, що герой Валерія Шевчука протягом своїх мандрівок робить спроби осмислити, аналізуючи події, людей, яких бачить, своєю реакцією на те, що відбувається, співвідношення у всесвіті, у своїй душі добра і зла. Коли герой зустрічається зі злом (розповідь про катування Іллі Семеном та Іваном), то стає неспроможним подолати його чи «відповісти помстою», бо не хоче «помножувати зла», плекаючи у серці добро. Він підсвідомо стримує в собі Змія-спокусника, який карає зло злом. Натомість мандрівець Ілля має конкретну мету своєї подорожі: хоче пізнавати світ, шукаючи відповідь на екзистенційне питання: що є добро, не пізнавши, що є зло? Також прагне знайти у ньому істину – такий шлях обирає у протистоянні зі злом: «Пізнавай світ, а не проклинай його – ось тобі джерело. Пий із нього і здобудеш радість»⁴.

Ці думки апелюють до філософської проблематики трактатів Григорія Сковороди, в яких герої прагнуть до самопізнання та самовдосконалення, пізнаючи світ: «Видите, что в познании божіи живет жизнь, и свѣт, и долгожитіе, и мир, и крѣпость, и премудрость»⁵.

На погляд Василя Микитася, мандрі Григорія Сковороди відрізняються від «бурсацько-дяківського» мандрування. Для Григорія Сковороди це були пошуки істини, можливість відмежуватися від усього другорядного й зосередитися на головному,

це були мандрі до людського серця, до людей і шлях до себе. «Сковорода був такою непересічною особою, що нема підстав зводити його до звичайного мандрівного шукача пригод. Тому і називати його «останнім мандрівним дяком», як це пропонували деякі біографи і дослідники творчої спадщини, було б явно несправедливим»⁶.

До мандрівних дяків, чи до «літератури мандрів», зачисляють і Климентія Зінов'єва, який обійшов усю Україну, збираючи пожертвування для монастиря, а також для монастирських справ. Жив на Закарпатті, Волині, Київщині, у Слобідській Україні, на Запорозькій Січі, бував у Польщі, Білорусі, Литві та Росії, знав церковнослов'янську, латинську, польську, російську, білоруську та литовську мови. Климентій Зінов'єв був дуже спостережливим, допитливим, багато думав і читав, любив не тільки церковні співи, а й народні думи та пісні, любив малювати. Походив з незаможної родини, рано осиротів. «Безродний й отнюд сирота», – писав про себе. Навчався в церковній школі, де і жив, а потім у Києво-Могилянській колегії, мешкав у бурсі, молодим постригся у ченці, багато хворів, зазнав гонитв, але дожив до похилого віку, ведучи мандрівне життя. «В його поетичній спадщині зустрічаються і грайливі судження з приводу жіночої статі, і похвальні слова «любящим пиво пити», і написаний в «бакалярській» традиції «Нищенський вірш» з його грубуватим гумором та ін. Загалом же творчість Климентія Зінов'єва вважають одним із важливих джерел вивчення побутової історії Лівобережної України XVIII ст.»

Творів мандрівних дяків збереглося небагато, однак безсумнівно, вони відіграли помітну роль у розвитку української культури та освіти, виступаючи своєрідними культурними комунікаторами, майже все їхнє літературне надбання входить до кращої частини української літератури XVII-XVIII століття, яка завдячується насамперед фольклору. Образи мандрівних дяків яскраво зображені в українській літературі, вони стали героями літературних творів Григорія Квіткі-Основ'яненка, Миколи Гоголя, Тараса Шевченка та ін.

Гоголь з неприхованою симпатією, жудожньо і переконливо змалював мандрі давніх київських студентів. «Тоді були свіжі розповіді старожилів, існувало чимало документів, які нині не збереглися,

живими були традиції академії і семінарії. Усе це разом послужило Гоголю матеріалом для створення колоритних типів мандрівних студентів» – пише Василь Микитася.

Для студентів найважливішими були канікули: «Тоді весь великий шлях кипів граматиками, філософами і богословами. Хто не мав свого пристановища, той ішов до кого-небудь з товаришів. Філософи та богослови вирушали на кондиції, тобто брались учити або підготовляти дітей людей заможних, і діставали за це нові чоботи в рік, а іноді й на сюртук. Уся ця ватага сунула разом цілим табором; варила собі кашу й ночувала серед поля. Кожен таскав за собою торбину, де лежала сорочка та пара онуч. Богослови були особливо дбайливі та акуратні: щоб не стоптати чобіт, вони скидали їх, чіпляли на ціпки й несли на плечах»⁸.

Про трьох студентів-бурсаків – мандрівних шукачів підробітку або, принаймні, харчу, зокрема про круглого сироту «філософа» Хому Брута та його товаришів по школі, «богослова» Халюву та «ритора» Тіберія Горобця, розповідає М. Гоголь казково-фаталістичну історію як у повістях «пасічника Рудого Панька», так і в повісті «Вій», в яких реальність переплітається з іреальним, фантастичне з народним так, що все створене уявою письменника сприймається за дійсне.

Якщо Микола Гоголь з симпатією розповідає про київських школярів-семінаристів, то Григорій Квіткі-Основ'яненко намагався розповісти про навчання «поміщицько-старшинських» дітей Слобожанщини. Головний герой роману «Пан Халювський», 70-річний тупуватий Трушка докладно розповідає про свою та старших братів освіту, про горопашного «стихарного дяка пана» Тимофея Книшевського та бурсака Харківського колегіуму, «доміне інспектора», ритора Ігнатія Галушкинського, який найнявся навчати дітей Халювських, але нічого путнього не навчили паничів, хіба що «ходить на вечорниці, дудлити горілку і курити люльку».

«Тіньовий бік побуту мандрівних студентів за М. Довгалевським відтворив в образах «панів-бакалярів» Сосипара Шварковського і Калістрата Мичковського І. Карпенко-Карий (Тобілевич) в комедії «Чумаки» (1897)»⁹.

(Продовження на 15 стор.)

Мандруючі бурсаки.
Кадр із кінофільму «Вій» (2014)

Василь ДЖУРАН, член Національної спілки журналістів України

УП'ЯТНАДЦЯТЕ ДО ІВАНА БАЖАНСЬКОГО!

На день народження письменника, публіциста, педагога і першого фотоаматора Буковини Івана Бажанського у приміщенні Чернівецької обласної філії Національної спілки письменників України вшанували 152-у річницю від дня його народження і 15-ту з часу заснування іменної літературної премії, а також нагородили у зв'язку з ювілейною датою 10 нових лауреатів.

Відкрив творчу імпрезу голова обласного осередку Національної Спілки письменників України Василь Довгий, який зробив історичний екскурс у минуле цього дійства, що 12 разів поспіль відбувалося в Дорошівцях над Дністром, де народився талановитий майстер слова і педагог, у сусідньому від них Вікні вчителював і директорував 24 роки (!) і Вашківцях (свого часу були повітовим містом), де також прислужився рідній освіті.

Співзасновниками премії стали 15 літ тому крайова організація Національної Спілки письменників України, редакції обласної газети «Буковина», Закарпатської районки «Голос краю» і Дорошівецька сільська рада.

Два передостанні роки цей конче потрібний літературний форум тривав у редакції обласної газети «Буковинське віче», а нині, на ювілей, – у приміщенні письменників.

Хвилиною мовчання присутні пом'янули співзасновника премії письменника і журналіста Володимира Михайловського, який 20 років очолював «Буковину», і першого директора Дорошівецької школи з часу літературної премії Наталію Грималюк.

Мовилося про Івана Бажанського, його літературний, журналістський і педагогічний хист, про

унікальні фото на порубіжжі двох століть, завидну надійність цілеспрямованості конкурсу тощо.

Метою цієї зустрічі був збір компактної групи співзасновників, до якої увіходять Віталій Колодій, Василь Васкан, Віра Китайгородська, Василь Довгий, Анатолій Ісак, Василь Джуран, Світлана Масловська, Іван Димко і Микола Вигнан. Правда, не всі змогли взяти участь у цьому святі слова через певні клопоти, однак Іван Бажанський довів, що ніщо не минає марно, коли з усією відповідальністю ставитися до довіреної і улюбленої справи.

За роки, що промайнули, ім'ям, яке вічно на устах, названо вулиці, відкрито і освячено меморіальні дошки, у травні, на 72-гу річницю з дня смерті літератора, схоже, на його малій батьківщині постане-зависочіє над колишнім Тригир'ям пам'ятник.

Тішить те, що зроблено й на книжковому, так би мовити, фронті-ринку: видано книги поезії, прози.

У лауреата премії за 2011 рік, завідувача кафедри української літератури філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Володимира Антофійчука є мрія

Ярема Онищук

Василь Довгий із лауреатами премії імені Івана Бажанського

підготувати повне зібрання творів літератора. Крім цього, очікуємо й інших сюрпризів для високопомислого земляка.

Отже, ювілейними лауреатами стали: письменник Василь Васкан, у минулому Дорошовецький сільський голова Іван Димко, голова Ради Канадсько-Українського співробітництва Манолій Плаксій, громадський діяч і журналіст з Румунії Ярема Онищук, журналіст Михайло Брозинський, бібліотекар Олеся Шарабуряк, педагоги Ярослав Кузик, Галина Татарин, а також Наталія Грималюк (помертно). Також нагороджено (помертно) вчителя-історика і депутата Верховної Ради України першого демократичного скликання, фольклориста і етнографа Григорія Дем'яна.

Окремо слід сказати про українського гостя з Румунії пана Ярему Онищука, сина відомого письменника Дениса Онищука, творчість якого із забуття повернув професор Чернівецького і Сучавського університетів Володимир Антофійчук. Як з'ясувалося, син виявився справжнім оберегом і хранителем творчої спадщини батька. Це спершу дало змогу В. Антофійчуку підготувати до друку відповідні тексти і написати передмову до книги «На шляху життя», презентувати її на Буковині: у Дорошівцях, де автор побачив світ, у Кліводині, де зростав, у Самушині, де щоліта бував у дідуся й бабусі Іваницьких на канікулах. Відтак шановний професор подбав про відкриття на фасаді Кліводинської школи меморіальної дошки письменника. І нарешті, завдяки текстам, збереженим Яремою Онищуком, він видав книгу «Споминів» Дениса Онищука, обсяг яких склав майже півтисячі сторінок.

Що ж стосується цього річного лауреата премії імені Івана Бажанського Яреми Онищука, то в Україні його добре знають за журналістськими дописами і майстерними фотографіями, особливо тими, що розповідають про вшанування Ольги Кобилянської у Гура Гуморулуй.

Цьогорічні лауреати премії імені Івана Бажанського плекають мрію про видання повного зібрання творів письменника. Хоч це й нелегка справа, бо треба докласти немало зусиль, аби віднайти відповідні матеріали в різних архівах, але, віряться, вона цілком до снаги всім тим, хто по-справжньому переймається спадщиною талановитого митця, який творив на теренах різних культур.

МОТИВ ПОДОРОЖІ – ВІД СТАРОДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

(Продовження з 13 стор.)

Обох цих невдачних студентів колись вигнали із класу «філозофії», і вони живуть з випадкових заробітків, вітаючись з господарями за старим бурсацьким звичаєм миркачів: «Мир дому вашому! Тишина, согласіє і любов!». Гумористичний образ «пиворіза голодного» Шварковського, його мандрювання нагадують і життєпис мандрівного дяка Іллі Турчинського.

Т.Шевченко в автобіографічній поезії «А.О.Козачковському» згадував про своє дитинство. В інших творах згадав і про «стихарного дячка» Петра Богорського, присланого в Кирилівку із «самого Києва» («Княгиня»), про вірші-псалми Григорія Сковороди, про любиму школярами колядку «Три царі з дарами».

Неодноразові заборони царським урядом і духовною владою «бродяжництва», секуляризація монастирських земель, закріпачення селян, виділення певних державних асигнувань на утримання учбових закладів, зокрема Київської академії, переслідування мандрівних студентів призвели до помітного зменшення шкільних мандрювань. «Наступає інший час, складаються нові умови, в яких занадто мало лишається місця для вільних „мандрів“ і взагалі всякого „бродяжництва”»¹⁰.

«Українські ваганти є органічною частиною нашої історії та освітянського руху. Без мандрівних студентів-інспекторів, мандрівних бакалярів, учителів-дяків з їх переважно горопашним і подвижницьким життям, вічним бідунням не було початкової освіти, а відтак – середньої і вищої. Вони були нашими бардами, предтечами великої культури»¹¹.

1 В. Микитась, Ваганти та мандрівні дяки. «Київська старовина», 1992, № 5.

2 Ibidem, с. 99.

3 Валерій Шевчук, Три листки за вікном: Роман-триптих. Рад. письменник, 1986. – С. 73.

4 Галина Косарева, Інтерпретація міфологем у романі Валерія Шевчука «Три листки за вікном», <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31837/13-Kosareva.pdf?sequence=1> (консультовано 23.03. 2015).

5 Григорій Сковорода. Повне зібрання творів: У 2-х т.– К., 1973.– Т. 1.– С. 296.

6 В. Микитась, оп. cit.

7 Idem.

8 Микола Гоголь, Вій, <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/134/> (консультовано 24.03. 2015).

9 В. Микитась, оп. cit.

10 В. Аскоченский. Киев с древнейшим его училищем Академией.– Ч. 2.– С. 327-330.

11 В. Микитась, оп. cit.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОБРАЗ КОЗАКА-УКРАЇНЦЯ В РУМУНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(Імагологічні студії)

(Продовження з № 249)

I. Образ Тимофія Хмельницького в історичній новелі Ніколає Гане «Домніца Руксандра»

Ніколає Гане – румунський письменник, політичний діяч, член Румунської академії, відомий румунським читачам під іменем Ніку Гане, починаючи свою історичну новелу «Домніца Руксандра», ознайомлює читачів з дочкою молдавського господаря Василя Лупу, яка сидить біля свого батька (з лівого боку, з правого сидить «панна держави» – дружина володаря) у великій розкішній кареті, розмальованій на затворах головами зубрів, запряженій чотирма чорними арабської породи кіньми.

І якщо в ході процесії всі голови схилялися з любов'ю перед його величністю (бо Василь Лупу був з тих рідкісних господарів, які ненавиділи податки, а любили правду і завжди дбали, щоб в державі панував добрий порядок), то хилилися ще нижче перед красою Домніци Руксандри.

...ніколи ще не було гарнішої та шляхетнішої квітки, яка б прикрашала Дунайську Долину.

Вона була білошкіра, безтурботна і ясна, мов вранішні зорі.

Золото її волосся, радість посмішки, солодкість очей випливали з її дівочого образу, мов світлі промені, які облягають тільки ангельські голови.

Вістка про її красу обійшла світ, полинула ген далеко за кордони держави і багато польських, угорських та німецьких магнатів прибули до молдавського двору просити її руки, але жодному з них не пощастило, бо Руксандра не глянула на них своїми прекрасними очима.¹

Прибувши до церкви Трьох Святителів, купол якої дзвенів від церковного співу, Митрополит почав богослужіння, голови віруючих в молитві склонялись до землі, на Руксандру чекав великий несподіваний сюрприз – відразу перед нею з'явився, мов привид, «прибувший бозна звідки» незнайомий парубок, який простяг їй зелену гілку і промовив: «Той, кому небо тебе призначило, присвячує тобі цей символ своєї пристрасті і клянеться мати тебе за свою жінку, або померти!»

Ніколи небесні блискавки не потрясли так сильно що небудь у світі, як потрясли ці очі серце домніци.

У світлі тих очей, як в двох дзеркалах, вона мов передбачила, як переплітаються їхні долі; їй здалося, що її душа, зливаючись з його душею, зникає десь у безмежній темряві. Відразу їй запоморочилось в голові, мов голубці, яку зловив орел своїми кігтями і поплив з нею небесними просторами понад глибокими прірвами.

Ця людина була подібна на самого диявола, який нібито вийшов з підмур'я церкви. Зі зморщеним і грізним чолом; з ніздрями, які билися при кожному подиху; з жорстокою та зухвалою усмішкою на вустах, але найстрашнішими за все були його очі, з хмуро насупленими бровами, в яких гуляла справжня буря пристрастей.

Всіх присутніх обвіяло холодом від такого привиду з людським образом.

Ніхто не посмів навіть рухнутись, тільки молдавський господар, зберігаючи свою холонокровність, наче знаходячись на полі битви, дав наказ гетьману, щоб зловили нахабника, який посмів наблизитись до Домніци.

В ту мить незнайомий парубок зник, мов та іскра, яка зникає на вітрі. Кинулись до вітара, до дзвіниці, по подвір'ю церкви, шукали в келіях, підвалах, перекинули все, але чужинець зник. Перелякані жінки та діти хрестились і плювали вслід дияволу, старші люди говорили, що це знак господнього випробування, а спантелчені воїни вдарили шаблями об мури церкви та об землю, але даремно, так і не знайшли його, розлючений господар мовив до гетьмана:

– Гетьмане Савін, і ти, скарбнику, і ти, дворнику, і ви воєнні люди та працівники, всі ви були свідками, як у Святу П'ятницю в домі Господнім перед вашими очима якийсь поганин насмілювався підняти очі на мою дочку. Відразу поставте на всіх шляхах, вздовж і впоперек держави, загони лучників і стрільців. Вершники та піхотинці пильнували всі шляхи, ліси, рівнини, гори і долини, але поганин не залишив за собою жодного сліду.

Всі повернулись додому впевнені, що його поглинула земля; тільки казка про нього зісталася біля військових вогнищ.²

Як бачимо, історична новела Ніколає Гане «Домніца Руксандра» дуже схожа на історичну новелу Георг'є Асакі «Руксандра Доамна», але на відміну від Асакі, Гане зображує зовсім інакше Тиміша Хмельницького. В його творі образ сина українського гетьмана набирає міфічних пропорцій: «...як потрясли ці двоє очей серце Домніци. У їхньому світлі, як в двох дзеркалах, вона

мов передбачила, як переплітаються їхні долі»; досягає диявольських розмірів: «Ця людина була подібна на самого диявола, який нібито вийшов з підмур'я церкви»; ледь чи не апокаліпсичних: «Перелякані жінки та діти хрестились і плювали вслід дияволу, старші люди говорили, що це знак господнього випробування».

Також в обох новелах, як побачимо в продовженні, весілля Домніци Руксандри з Тимішем Хмельницьким не має жодного відтінку політичних інтересів ні з боку українського гетьмана Богдана Хмельницького, ні з боку молдавського господаря Василя Лупу. Обидва автори намагаються розповісти романтичну історію про кохання цієї молодої пари, історію із *хелі-ендом*.

Але де ж подівся Тиміш Хмельницький? А ось він! «Верхи на запіненому чорному коні перетинає води

Дніпра» – сміливий вершник, мов «господар безлюдного краю», повертаючись додому крізь безкраї українські степи, які так гарно описав у своїй трилогії «Вогнем і мечем» польський письменник Генрик Сенкевич. Подібний до міфологічного персонажу, який змушений долати не тільки природні явища: каламутні хвилі бурхливих вод, злісну пустиню, чорну темрявуночі, лютий вихор, який «свистав йому повз вуха», а також мусить боротися зі звірами степу та ночі – на нього нападає зграя вовків, яку, певна річ, він перемагає. «До самого ранку продовжилася кривава битва зі зграєю голодних вовків, які з запіненими пащами гонились за здобиччю, на кінець, наче відмовившись від перемоги, розбіглись безкраїм степом, залишивши за собою довгий ряд вовчих трупів». Після інших трьох днів і трьох ночей, сміливий вершник дістався до берега широкої ріки, де був розташований великий козацький табір, де всі козаки зустріли його з великою радістю.

– Ласкаво просимо, Тиміше, сине Богдана! – радо кричали всі. – Ти бракував нам, а ми блукали, мов отара овець без пастиря.

– Ваш пастир – Господь Бог, я тільки виконую його розпорядження!

– І що розпоряджає Господь?

– Чи чували ви про далеку державу Молдавію, із зацвілими полями, з широкими родючими ланами, з солодкими водами, з тінистими лісами. Туди нам дорога, на весілля, або на війну!

– Ходімо!

– Дочка володаря цієї держави дуже гарна, такої краси ще земля не бачила, і око людське не насолоджувалось нею. Я хочу, щоб вона стала мою дружиною і вашою господинею.

– Ходімо!

– Готуйте зброю, запрягайте коней, беріть харчів, бо шлях довгий, але нагорода гарна! Візьмемо домніцу, або Молдавію!

– Візьмемо домніцу! – вигукнули в один голос козаки, вимахуючи списами, немов якимиись тростинами. – А якщо тобі не вистачить домніци, візьмемо й Молдавію!

Цей чужинець, якого звали Тиміш, був козацьким ватажком. Обдарований непереможною мужністю, володів жорстоким народом, який страх любив воювати і якого боялись всі сусідні держави. Польський король не одного разу поклонився перед його ордами (...) Козаки слухали його, мов Бога, і насправді, бо з серед усіх він був найліпшим вершником, найспритнішим стрільцем і мав найбільш загартоване серце. Через хоробрість прославився його ім'я. На його голос, який пролунав, наче дзвін, козацьке військо, кровожадне і златолюбне, приготувалося до походу і вирушило на Молдавію, мов великий рій сарани.³

Домніца Руксандра

Князя Вишневецького так само, як і в історичній новелі Асакі, зустрічаємо під іменем Корибут. Якщо Тиміш у новелі Гане постає господарем Сходу, то Корибут постає господарем Заходу, але, на відміну від Тиміша, Гане зображує Корибута тендітним, делікатним і гарним мужчиною. Польський шляхтич, багатий, з великими здобутками на полі битви і з ще більшими здобутками на полі кохання – «і одні, й інші наповнили світ його іменем».

Постать Корибута так само, як і постать Тиміша, переходить меж реальності: в нього «зачарований щит», якого успадкував від своїх предків, «ангел посвятив його шаблю», «сам диявол захований в його коні!», і через це все шаблі його не брали і кулі обминали.

Хоча ходили чутки, що домніци, принцеси та цариці не могли відірвати від нього очей, настільки гарним був, одягнений у військовому одязі, верхи на своєму зачарованому коні, але, коли під чужим іменем разом з ватагою Калиновського він добрався до двору Василя Лупу, домніца Руксандра, якій не було звідки знати, що цей молодий поляк є сам Корибут, не відповідає на його любовні слова, які «звучали порожнисто» у її вухах.

Домніца Руксандра весь час вірила, що отой чужинець, який подарував їй зелену гілку, ніхто інший як сам Корибут, про якого вона наслухалася стільки гарних казок. Одного дня вона запитала його:

– Ти знаєш Корибута?

– Звичайно, знаю йогою.

(Продовження на 18 стор.)

ОБРАЗ КОЗАКА-УКРАЇНЦЯ В РУМУНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(Продовження з 17 стор.)

– Я теж знаю його, – додала Руксандра. – Я бачила його, я вгадала, що то він!

Корибут був готовий кинутися до її ніг.

– О, яке в нього обличчя! Досить заплющити очі, і ось, стоїть переді мною, загрозливий, мов небо під час грому.

Корибут не відповів нічого; холодний дроз потряс його тілом.

– А хто ж міг бути інший, як не Корибут, чижинець, який подарував мені зелену гілку?

– Зелена гілку?

– Так! Зелена гілку, яку тримаю ще й досі, бо не можу забути той страх, через який я перейшла, коли він наблизився до мене.⁴

Після цієї розмови Корибут не тільки втратив будь-яку надію, що домніца колись-то покохає його, але навіть відчув себе приниженим через свого суперника, який в її уяві носив його ім'я. Він відчув ображеною свою польську гордість.

А щодо Руксандри, вона кохала, не знаючи цього, Тиміша Хмельницького. «Хто б міг подумати, що в таку коротку мить між Тимішем і Руксандрою могло відбутися таке поріднення сердець, між гарним і поганим, між небом і пеклом», – пише Ніколає Ґане.

І так одного дня до Молдавського двору прибув верхи на чорному заїженому коні один з Тимішевих козаків, який настільки поспішав, що появився перед молдавським господарем, забувши струсити пил зі свого одягу, і простяг йому лист, в якому було написано:

«Пресвітлий воеводо, господарю держави Молдавії, від країв до моря!

Я, Тиміш, син Богдана Хмельницького, єдиного господаря українських рівнин та берегів Дніпра, якому підкоряються 50 000 витязів верхи на диких конях, озброєні батогами, покритими свинцем, та довгими списами, поневолений красою твоєї дочки Руксандри, прошу від тебе її руки. Моє військо, яке стоїть на лівому березі Дністра, чекає, щоб увійти на землю твоєї величності як весільні гості, або як вороги.»

Великий страх охопив весь двір Василя Лупу після отримання такої вістки, бо всі чували про Тиміша та його військо. Війна з ним означала руйнування Молдавії.

Молдавський господар покликав свою дочку і промовив до неї:

– На берегах Дніпра живе один напівдикий чоловік, його ім'я Тиміш Хмельницький, його харчем є кров, а здобич – його радістю. Його народ не навчився орати землю, а блукає степами, ховаючись в наметах, і живе з труду інших народів. Чи хочеш ти його такого за мужа?

– Це твоя воля, батьку?

– Ні, це не моя воля!

– Тоді я підкоряюся твоїй волі.

Господареві нібито хтось зняв важкий тягар з душі, і він наказав, щоб вся держава готувалась до війни, а Руксандра відчула великий тягар на душі і почала плакати.

(...) Корибут, який в той час знаходився у молдавському дворі, що готувався до війни, зрозумів, що його щасливим суперником є Тиміш Хмельницький, і поклявся своїми предками, що вб'є його.⁵

Ніколає Ґане, мабуть, плутає українських козаків з якимось кочовим плем'ям, як часто плутає Дніпро з Доном (це робить і Асакі), тому що українці якраз були хліборобами, «гречкосіяями», вони орали землю і ні в якому разі не жили «з труду інших народів».

Домніці Руксандри здавалось, що втратила назавжди свій спокій, бродила садом і роздумувала над своєю гіркою долею. Вона була впевнена, що кохає Корибута, аж тут враз Тиміш вимагає її руки. Раптом перед нею з'являється привид. Хочє втікати, але якась невидима сила прикувала її на місці і не пускала, тому що вона побачила під місячним сяйвом чужинця, який подарував їй зелену гілку. Щастя, що надійшов її батько, який врятував її, інакше хтосьна, яким бездумним вчинком закінчилась би ця зустріч. Привид зник.

– Ловіть його, ловіть його! – почулось зі всіх боків. Садом покотилася луна кількох вистрілів з рушниць. Коли гамір затих, в саду знайшли трьох воїнів мертвих і кількох ранених, поміж якими був і Корибут, а від чужинця – ні сліду.

– Знову ми не спіймали його! – горлав розлючений Корибут, перев'язуючи поранену руку. – Клянусь моїми предками, що наступного разу вб'ю його!⁶

Другого дня Василь Лупу наказав відвезти Руксандру до Сучавського замку, поки закінчиться війна з Тимішем Хмельницьким, але, як видно, молодій парі було дано зустрітись знову. По безлюдній дорозі, яка вела з Ясс до Дністра, їздив верхи Тиміш, випустивши віжки з рук, – нехай чалий понесе його, куди захоче. І кінь поніс його до берага Серету, де заснула домніца Руксандра у своїй дорозі до Сучави. Тиміш подумав, що вона мертва, і взяв її на руки, але враз появився і Корибут.

Тиміш поклав тіло домніци під крилате дерево і витяг шаблю, стаючи до бою зі своїм ворогом, який стояв на його шляху. Корибут надіявся на свою вдачу, яка досі не покидала його ні разу; Тиміш не мав жодної надії, йому було однаково чи перемаже, чи погине в бою.

Бій тривав довго, бо жоден з них не мав думки пощадити іншого. Розлючений Корибут розмахував

шаблюкою, але всі його удари виявились даремними, обминали Тиміша, який одним ударом відрубав Корибутові голову.⁷

Після цього поєдинку Тиміш поніс тіло Руксандри до сучавського монастиря, довірив його єгуменові і, поцілувавши Руксандру в холодне чоло, пішов до свого війська з наміром спустошити Молдову.

Ось так, на відміну від інших авторів, Ніколає Ґане розлучає читача з князем Вишневецьким-Корибутом, а Тиміша зустрічаємо на чолі козацтва, яке знищило військо молдавського господаря. «Куди проходив Тиміш зі своїми козаками, села і міста горіли, мов конопляні горстки; переляканим людям здавалось, що настав кінець світу.»

Василь Лупу, побачивши, що ніщо не може встояти перед козацьким військом, висилає послів до Тиміша Хмельницького і повідомляє його, що згідний віддати свою дочку за нього, тільки щоб зупинити цю війну. Але Тиміш, який думав, що Руксандра померла, задумав зруйнувати Ясси.

Молдавський господар висилає інших послів і запрошує Тиміша до Ясс, – де перед вітарем на нього чекає його наречена Руксандра.

«Я прийду взяти свою наречену, бо моя наречена це твій царський вінець, і раджу тобі віддати його мені», – відповів Тиміш.

«Чи господар Молдавії збожеволів, чи хотів обманути Тиміша, чи насправді Руксандра була живою?» – питається Ґане.

Домніца Руксандра насправді була живою, «мабуть, гарячий поцілунок Тиміша повернув її до життя». І таким чином, в яському дворі готувались до весілля, а в козацькій таборі до війни. Ось як описує автор вхід Тиміша Хмельницького до Ясс і його зустріч з Руксандрою:

Тиміш зі своїм військом наблизився до Ясс. Тут вибрав п'ятдесят із найхоробріших козаків, разом з якими увійшов до міста. Він йшов безлюдними вулицями, бо разом з ним увійшов і страх. Двері і вікна зачинялись, діти тулились до своїх матерів, страшне горе зависло над містом.

Нарешті він дійшов до двору, де його зустріли з фальшивою усмішкою і такою ж радістю Василь Лупу разом зі своєю дружиною і всіма дворянами як небажаного жениха, а Тиміш в цей час думав тільки про помсту.

«Подивимось, куди поведе хитрість молдованина», – думав Тиміш, готовий братися за шаблю.

Піднявся сходами, застеленими персидськими килимами, які вели до каплиці, де його зустрів

митрополит з вінцем жениха в руці. Тиміш обвів поглядом навколо себе, але не побачив Руксандри!.. Глянув таємним поглядом на своїх козаків, готових в будь-яку мить витягнути свої шаблі, але відкрились двері, і появилася бліда, мов смерть, домніца Руксандра. Яка несподівана зустріч! Зістались здивованими, не вірячи своїм очам; і як їм вірити в те, що бачили, коли він знав її мертвою, втопленою у водах Серету, звідки сам поніс її тіло до сучавського

Петро Андрусів. *Козацькі загопи в погоні за ворогом*

монастиря, а вона знала, що він мертвий під іменем Корибута, вбитого саме тим, який стоїть перед нею в образі дорогого їй чужинця, що подарував їй зелену гілку?

Кажуть, що велика радість нагадає біль, тому що вона так само, як і біль, висловлюється крізь сльози.

Тиміш вперше в своєму житті заплакав, а його сльози змішалися зі сльозами домніци, яка вперше після довгих страждань плакала не з горя.

Перед цією несподіваною радістю, яка об'єднала молоду пару, всі полегли зійшли, козаки забули про шаблі, а Василь Лупу, мов той Авраам, який вів свою дитину на заріз, відчув, як зникає тягар з його душі; старий митрополит повинчав їх, дякуючи Господу за те, що лихо перетворилось на добро.

Весілля відгуляли опісля, з всевишнім благословенням, з подружньою любов'ю, і з миром в державі, весілля велике, багате, з веселощами, музиками і танцями, про нього дійшла вістка до Царгороду, звідки султан, дізнавшись про красу Руксандри та хоробрість Тиміша, вислав їм цінні подарунки.⁸

(Далі буде).

¹ Nicolae Gane, *Stejarul din Borzești*, Colectia Biblioteca pentru toți, Litera (eBook), 2011, p. 3.

² *Ibidem*, pp. 4-5.

³ *Ibidem*, p. 7.

⁴ *Ibidem*, pp. 9-10.

⁵ *Ibidem*, p. 12.

⁶ *Ibidem*, p. 14.

⁷ *Ibidem*, p. 16.

⁸ *Ibidem*, pp. 18-19.

Іван КОВАЧ

«СКОРО-СКОРО СПУСТИТЬСЯ З НЕБА ФОРТЕЦЕЮ ЛІТО...»

СИВА ДАЛЕЧ ПРАВИЧНА

Непомітно
й відразу
правічна
спалахне,
мов стріла,
моя далеч –
сива далеч,
скатована далеч
правічна...

ПОВІЙВІТЕР – В СТАДІ НЕБЕС

Повійвітер –
це тоді, коли
стадо небес
розчиняє кошару, –
й то білі, то чорні
ягнятка летять
з-поміж хмар
немовлятами...

НА ДОЛОНЯХ-ДОЛОНЯХ СОНЯШНИК ЖОВТИЙ

На долонях-долонях
соняшник жовтий,
ще не зрілий, ні, ні, –
такий стерпний,
такий необачний,
мовби в тузі земля
звідусіль-звідусіль
у тій миті-немиті,
коли одна ж та горлиця
зі мною розмовляє
на долонях-долонях
не на мить, не на ласку...

В ЖАЛІ-ПЕЧАЛІ СМЕРЕКОВІМ

То не літо, –
то бабине літо
притримує
жаль і печаль,
в яких смерекове
верхів'я
не зворочить,
не замінить
ні жаль, ні печаль.
Скоро-скоро
спуститься з неба
фортецею літо...

БЕЗМОВНА ЗЕМЛЯ ПОВСЯКЧАС

Не Чорне море,
не Зелене,
чекає на нас,
немов час,
що без часу,
коли березіє,
коли зеленіє
безмовна земля
повсякчас...

СВІТЕ-СВІТОНЬКУ НЕПОРОЧНИЙ

Світе-світоньку
непорочний,
невибагливий,
світе-світоньку
людоносний,
такий ти,
світе-світоньку,

скрипучий,
немовби гнучий
та мелодійний...
Невгамовний.

ЩЕ РАЗ МІЙ ГЛАС ІЩЕЗНЕ

Ще раз готувиться
мій глас іщезнути,
всеглас його пощадить
і не зрадить.
Бо він блукає,
запряжений в ярмо,
в якому немає
ні слабості-сльозинки...

БО СЕРЕД ВІЧ МОЇХ КРИЧИТЬ РОСА-СЛЬОЗА

Нехай, нехай
буде весна,
нехай вона звелить
себе назвати, –
зовсім нема,
зовсім нема
й вовік не буде
її посеред хати.
Бо серед віч моїх
кричить роса-сльоза...

Мал. Василя СОКОЛЮКА

ДО РІДНОЇ ХАТИ

Слова Михайла ВОЛОЩУКА

Музика Юрія ПАРАЦИНЦЯ

Задумливо, сумно

Voice

1. Роз-кішний гай і ха - та бі - ла, ----- А - ле в се - ре -

ди - ні пус - та, ----- Там ма - му мо - ю в ти - ші

грі - ла ----- Лю - бов не - ви - черп - на мо - я. -----

----- Там ма - му мо - ю в ти - ші грі - ла ----- Лю - бов не -

ви - черп - на мо - я. ----- Зай - шов в цю ха - ту, о - зи -

ва - юсь ----- Ні - хто вже тут ме - не не жде, Бі - жу до

скрип - ки і жа - ха - юсь, ----- Над не - ю вже па - вук сну -

є... А, -----

----- А, ----- 2. Не вид - но

----- А, ----- 3. Мов хтось без

1. Розкішний гай і хата біла,
Але всередині пуста,
Там маму мою тиша гріла,
Любов невичерпна моя.
Зайшов в цю хату, озиваюсь.
Ніхто вже тут мене не жде,
Біжу до скрипки і жахаюсь,
Над нею вже павук снує...

2. Не видно мами біля печі,
Лиш фотографія її
Безмовна висить в холоднечі,
В блідім куточку на стіні.
Повсюди тиша і мовчання,
Де пісня жила на устах,
Болить душа, болить зітхання,
Усе розпалось на вітрах.

3. Мов хтось без милості і віри
Тепло те хатне все розбив,
І так, як діють лицеміри,
Мені лиш втрату залишив.
Та хоч лишив тяжкі розвали,
Я хату цю не залишу,
Зі всіх доріг крізь бурі й шквали
До неї з квітами прийду.

МАЙСТРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ

ВОЛОДИМИР ДАНИЛЕНКО -
«ПИСЬМЕННИК СМІЛИВОСТІ Й СВОБОДИ»

Володимир Даниленко, голова Київської організації НСПУ, народився 13 вересня 1959 року в селі Туровець Житомирського району Житомирської області. Після закінчення факультету філології Житомирського педагогічного інституту за спеціальністю «Українська мова та література», з 1985 року працює вчителем у Житомирі, а опісля кореспондентом газети «Комсомольська зірка». Був одним з ініціаторів створення Народного Руху на Житомирщині і делегатом

установчого з'їзду Народного Руху України (1989 р.). За гострі фейлетони й статті його було звільнено, але він не покидає газетярство і разом з Василем Врублевським та героєм Небесної Сотні Яковом Зайком випускають 1989 р. літературно-публіцистичний альманах самвидаву «Житній ранок», який розповсюджувався на перших масових мітингах. Вступає до аспірантури Інституту літератури ім. Тараса Шевченка НАН України, яку закінчує 1993 року, а в 1994 році захистив у тому самому інституті дисертацію кандидата філологічних наук. З 1993 по 1996 рік працював

завідувачем відділу культури Житомирського виконавчого комітету міської ради, у 1996 році переїхав до Києва, де працював менеджером відділів реклами мистецької агенції «Територія-А» на каналі ICTV (1996) та видавництва «Генеза» (1997-1998). У 1998–2000 роках обіймав посаду заступника головного редактора журналу «Слово і час». Протягом 2001-2006 років займався підприємницькою діяльністю. Був викладачем кафедри періодичної преси Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (2002-2003). Працював головним спеціалістом Секретаріату Кабінету Міністрів України (2006-2011), доцентом кафедри інформаційної політики Національної академії державного управління при Президентові України (2011-2012), доцентом

кафедри журналістики Київського національного університету культури і мистецтв України (2012-2013). З 2013 року – докторант Інституту філології КНУ.

Володимир Даниленко обґрунтував ідею житомирської прозової школи, що постає, як опозиція до станіславського феномену. У рецензії В'ячеслава Шнайдера «Письменник, що сказав жорстоку правду», про творчість Володимира Даниленка сказано: «Даниленко – письменник крайнощів, але водночас він – письменник дуже великої внутрішньої сміливості й свободи».

Автор книжок повістей та оповідань «Місто Тіровиван» (2001), «Сон із дзьоба стрижа» (2006); книжки критики та есеїстики «Лісоруб у пустелі» (2008); романів «Газелі бідного Ремзі» (2008), «Кохання в стилі бароко» (2009, 2011), «Капелюх Сікорського» (2010); книжки повістей «Тіні в маєтку Тарновських» (2012), хронік «Грози над Туровцем» (2014).

Лауреат літературних премій гумору та сатири, «Благовіст», імені Івана Огієнка, Всеукраїнського конкурсу радіоп'єси, літературних журналів «Кур'єр Кривбасу», «Березіль», літературної премії Валерія Шевчука. Його Книжки неодноразово входили до списків кращих українських видань. «Сон із дзьоба стрижа» відзначено дипломом «Краща книга України 2007 року». «Грози над Туровцем» – дипломом за кращу прозову книжку 2014 року в жанрі історичної прози. Твори Володимира Даниленка перекладалися німецькою, японською, польською, італійською, словацькою, російською, білоруською мовами, назабаром кілька з його творів появляться і румунською мовою.

Пропонуємо читачам «Нашого голосу» оповідання «Вуха».

Пропонуємо читачам «Нашого голосу» оповідання «Вуха».

Подає Михайло Гафія Трайста

Володимир ДАНИЛЕНКО

ВУХА

Усе життя Зіна Чечель соромилася своїх вух. І не те, щоб вони були в неї дуже великі, ні. Просто вуха стирчали. Спочатку Зіна боялася, що з такими вухами її не візьме жоден чоловік. А коли вийшла заміж за Жору, то стала переживати, що й дитина народиться з такими вухами.

«То ще добре, як хлопчик, – думала Зіна, – а як дівчинка?..»

Дитину народжувати вона поїхала до батьків в Овруч. Спочатку небо змилювалося над її страхом, і Зіна народила хлопчика. Жора в цей час захищав у Києві дипломну роботу, і Зіна відразу ж попросила маму відправити йому телеграму: «Вітаю з хлопчиком. Схожий на тебе. Три п'ятсот. Вуха не стирчать». Малюка вирішила назвати Богданом. І як зурочила, бо як тільки відправила телеграму, увечері, чи то вже на другий день, помітила, що в дитини настовбурчилися вушка. Зіна притуляла їх до голови, вушка склеювалися, але відразу згорталися, наче розварені вареники. Зав'язувала на ніч косинку, бинтувала, але вони все одно стирчали.

«Що зробиш?.. – подумала Зіна. – Моя мама з такими вухами, моя бабця була з такими вухами, і мій Богдасик буде з такими вухами».

Так вона з цим і змиралася, але не змирився малий Богдан. Як тільки підріс, став її запитувати:

– Мам, а чому в мене вуха стирчать?

– Ну, чому стирчать?.. – відповідала мама Зіна.

– Просто в мене такі вушка і в баби Галі, і в прабаби Люби теж були такі вуха.

– А в тата ж не стирчать, – надувся малий.

– В тата не стирчать, – погладила по голові хлопчика, – але ж у мамі стирчать.

Богдан замовк і довго дивився, як очманіло сновигає отруєний тарган.

Якось перед днем народження мама Зіна поцікавилася, що хлопчику подарувати.

– То запиши мене вже на якусь операцію, чи що, – насупився малий.

– На яку операцію?! – аж підскочила мама Зіна.

– Вуха підрізати.

– Ах, ти ж Господи! – сплеснула долонями мама Зіна. – Що ти до цих вух вчепивсь?

Вона ледь залагодила цю неприємну розмову, купила Богдану роликові ковзани, і він перестав говорити про вуха.

Та перед Зеленими святами хлопчик розбив чашку з бабиного сервізу. На що вже баба Галя лагідна до нього, і та скрикнула:

– От капловухий!

Після цього Богдана наче зурочили. Він дивився на лопухи під тином, і вони нагадували його вуха. Зайшов у сад, а на вишні – дерев'яний гриб.

«І вишня вухата», – подумав хлопчик.

То ж як стемніло, не вечерявши, заснув. Приснився йому безмежний степ. Ідуть вони з бабою степом, а баба Галя показує палкою на овид:

– Ге-е-ен там зійде сонце. Ге-е-ен там.

І тоді з-під землі на весь горизонт вирросло величезне червоне вуха. З того часу хлопчик, коли дивився на людей, відразу звертав увагу, які в кого вуха.

– Баб, – запитав якимось Богдан, – а чому в мене такі великі вуха?

– Бо довірливий, – позіхнула баба Галя.

Вона сиділа на ганку і голосно позіхала.

– А розкажи мені, – заходився Богдан, – які в твоєї баби були вуха?

– Зараз я все кину і почну тобі розказувати, які в моєї баби були вуха, – плямкнула баба Галя й захрускотіла щелепами. – Оно краще піди під грушу та позбирай падалиці.

«З такими родичами хіба поговориш про вуха?», – подумав Богдан і подався до дядька Миколи. Його дім заставлений книжками про війни, походи, політичні інтриги.

– Та не думай ти про ці вуха, – сказав дядько Микола, – бо чим більше про них думаєш, тим більші вони в тебе виростуть.

– Як же мені про них не думати, коли щодня бачиш їх у дзеркалі, поскаржився хлопчик. – І в школі чіпляються, видумляють всяке: «Богдан-капловухий».

– Он у гетьмана Мазепи, – показав дядько книжку, – були такі вуха. І в філософа Сковороди не кращі.

– То, може, на них так не видумлялись, бо були розумні, засопів хлопчик. – Бачиш, які?! – з відчаю шарпнув себе за вуха.

(Продовження на 24 стор.)

ВУХА

(Продовження з 23 стор.)

Дядько Микола подарував йому книжку про видатних людей.

– Коли буде погано, – порадив Богдану, – подивися на вуха цих поважних людей, почитай, чого вони добилися, і тобі стане легше.

Але Богдану від того легше не стало.

Якось він збирався з хлопцями на річку, аж тут гкнула його баба Галя:

– Ходи-но сюди, – поманила пальцем. – То це ти на річку зібравсь, га? А ти знаєш, що сьогодні купатись нильзя.

– А чого?

– Бо сьогодні Ілля. Покупаєшся, із сраки верба виросте.

– А що ж я буду тоді робить?

– Оно візьми краще та позбирай у саду падалиці. Богдан надувся, взяв кошеля і пішов збирати груші. На битих грушах лазили оси, і одна вкусила його за руку. Він наробив вереску на весь двір. Баба Галя, важко сапаючи, витягла жало, приклала до укусу ножа.

– Як стухне, то піди погуляй. Та довго не ходи, бо прийде мати – кричать буде.

Богдан не чекав, доки стухне рука, дістав із пенала зібрані дев'яносто копійок і подався у місто. Купив морозиво і, заївшись, крутився між торговими рядами на Житньому базарі.

По обіді, коли сонце зачепилося за найвищий будинок, Богдан побачив вухатого дядька. Ну, такого вухатого! Дуже вухатого... Його великі м'ясисті вуха настовбурчилися, а з вух стирчали цупкі чорні волосини. Пузатий дядько у білих штанах і білій тенісці з величезним херсонським кавуном нагадував білого дирижабля. Богдан зачаровано брів за ним, доки той не зайшов на вулицю Бориса Тена. З годину хлопчик крутився навколо будинку. Тоді наважився прочинити залізну хвіртку й зайти у двір. У дворі валував кудлатий пес, харчав і напинав ланцюга. Хлопчик подзвонив у двері і дивився, як лезуть по рундуці червоні дерев'яні клопи.

За дверима зачовгало, клацнув замок, прочинилися двері. З хати війнуло кислим повітрям, яке буває у самотніх чоловіків. Дядько роздивився хлопчика.

– Ну? – сказав і заворушив вухами. Хлопчик зібрався з духом і голосно закричав:

– Як ви живете з такими вухами? Бо я вже не можу!

– Тихо, тихо! – замахав руками дядько. – З нашими вухами глухих не буває, – і заклацав язиком: цмок, цмок, цмок. – Будеш кавуна? – Богдан кивнув головою. – Сідай отут. Не бійся, – всадив ножа, кавун репнув, і з нього потік сік. – Добрий кавун, ропатий кавун, – прицмокнув дядько і простягнув Богданові скибку. – У тебе є вуха, – виплюнув у жменю бубки. – Думаєш, ці вуха в тебе просто так? Просто так нічого не буває. Ти не такий, як усі, – чавкнув кавуном дядько і голосно відригнув. – Подивись на ці вуха. Бачиш, вони вищі брів. Значить, тебе чекає гарна кар'єра. А оця родимка каже, що ти осло. Якщо тобі в голову щось стрельне, тебе вже не зупинить ніяка болячка.

– Не хочу я таких вух, – надув губи хлопчик.

– Якщо в людини великі вуха, – захрумкотів кавуном дядько, і сік потік йому по шиї, – це не означає, що вона негарна. Просто в неї така естетика.

– Я хочу маленькі вушка, – схлипнув Богдан.

– Маленькі прилегли вушка у злобних людей, – виплюнув бубки дядько.

– А я такі хочу!

Дядько повернувся, затулив собою вікно і став схожий на великого надутого ворона.

– Хто ти такий, Бог?! – аж захлинувся від обурення він. – Ти знаєш, що в людини кожна родимка щось означає? Я вже не кажу за вуха, де складка чи мочка може розказати, що в тебе на віку написано. Твої батьки можуть заплатити гроші, і тобі змінять вуха. Та після цього тебе так виверне, що не будеш радий своїй житці.

– Ну, і хай! – заверещав Богдан. – А я не хочу таких вух!

– Цить, – розсердився дядько, – бо накаркаєш! Вони замовкли і дивилися, як довшають тіні. Над кавуном крутилася надоддлива муха, і дядько зганяв її рукою.

– Хто ви? – запитав хлопчик.

– Хо-хо! – завоктав дядько, і в його грудях захрипіла гармошка. – Може, я цар капловухих.

– Тоді я піду, можна? – тихенько попросився хлопчик.

– Іди! – зачавкав кавуном дядько.

Вдома Богдан довго сидів насуплений, а потім почав доводити маму Зіну до сказу.

– Та в Житомирі ніхто тобі тих вух і не поправить,

– зашарудів газетою тато Жора.

– То в Києві поправлять, – заскімлив Богдан.

– Цить, зараза така, як дам зараз по тих вухах! – зірвалася мама Зіна і пошкодувала, але було вже пізно.

Весь вечір і ранок всю сім'ю теліпало від Богданової істерики. Вранці мама Зіна забула зняти з голови бігуді. На вулиці Східній вона помітила, що вслід їй озираються чоловіки, а якийсь автомобіль повільно їхав за нею, і з вікна висунувся пикатий дядько.

«Мабуть, я сьогодні дуже гарна», – подумала мама Зіна і радісно захитала стегнами.

Вона так і прийшла б на роботу, якби не продавщиця, в якій купляла ліфчика.

– Жіночко, – нагнулася до неї продавщиця, – ви, мабуть, сьогодні в дзеркало не дивились?

– Що? Де?! – злякано закрутилася мама Зіна, облапуючи себе з усіх боків.

Подивилася на ноги. Колготи цілі, натягнуті правильно, п'ятами назад.

– Та не там, – зашепотіла продавщиця, – а на голові.

Вона облапала себе, аж там бігуді.

«Ну, все, – подумала мама Зіна, – як він мене дістав з цими вухами. Пора вже щось підприємать».

Після цього вона відвезла Богдана до Києва, і там йому підтягнули вуха.

Хлопчик не відходив від дзеркала. Змінив зачіску, став зачісувати волосся назад. Деякий час, правда, в школі називали його Нові Вуха, та згодом залишили в спокої.

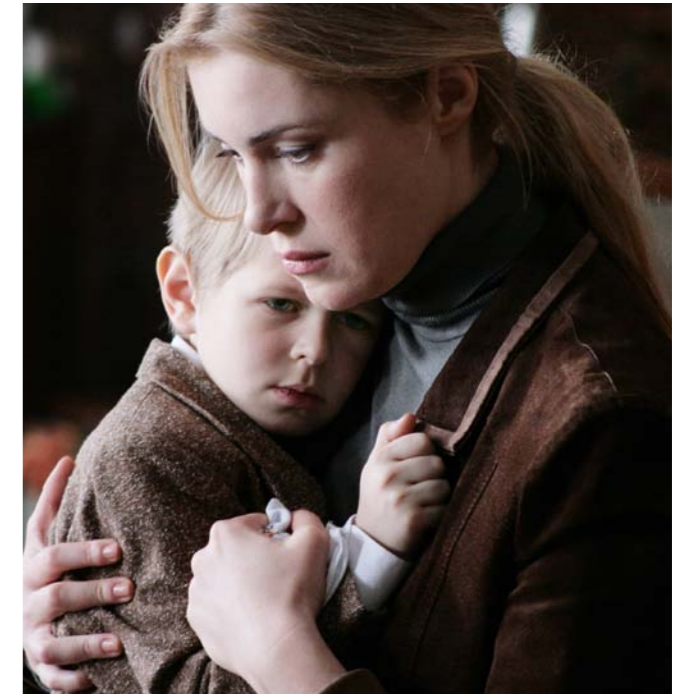
А за рік у сім'ї сталися зміни. Почав спиватися тато Жора. Він приходив додому пізно ледь теплий. Курич, чіплявся на кухні за табурети, лаявся, бив посуд, а вночі голосно хрпів і скрипів зубами. Мама Зіна перестала з ним спати й переселилася в кімнату до Богдана. І так тривало довго, дуже довго. Згодом Богдан помітив, що мама Зіна стала якась не така. Вона довше крутилася перед дзеркалом, у неї з'явилася красива білизна з мереживом, дорогі парфуми. Приходила додому пізно, пахла вином і сигаретами, була задоволена і до всього байдужа. Довго хлюпалась у ванній, а потім при світлі торшера лежала в ліжку, гортала жіночий журнал і про щось мріяла.

Після Спаса злягла баба Галя. Від сварок із татом Жорою в неї стався серцевий напад. Та ще бабу Галю доймала ядуха. Вона важко сапала в

ліжку, мама Зіна купувала їй гормони й астматичні аерозолі.

В обід мама послала Богдана в аптеку по ліки, а коли він повернувся, то побачив, як бабу виносили на ношах і запихали в карету швидкої допомоги. А мама Зіна в чорній хустці завішувала дзеркало.

Два дні спостерігав Богдан, як прибирають бабу Галю, як капає із свічок віск, шепочеться рідня й сусіди, як бабу в жовтому автобусі везуть на кладовище, як роздуває щоки духовий оркестр, плаче мама Зіна, й п'яно сопливить тато Жора, як передають за столом із рук в руки миску з коливом.

Всю ніч йшов дощ і вив вітер. Богдан тулився до мами Зіни і злякано шепотів:

– Мам, верни мені мої старі вуха.

– Нащо?

– Я хочу, щоб була жива баба Галя і щоб не пив тато Жора, і щоб у нас було все, як колись.

– Цить, – втомлено зітхнула мама Зіна, – не вертається те, що не вертається.

Богдан схлипнув і зарився під теплу мамину руку.

– А чого так вие вітер?

– То баба Галя за нами плаче.

– Так противно вона вие, – злякано тремтів хлопчик.

– Спи, – охриплим голосом сказала мама Зіна.

А вранці вони побачили в саду зламану вишню, на якій сиділа стара ворона і довго й деренчливо каркала.

Михайло МИХАЙЛЮК

Задавнені буковинські трафунки

Великдень мого дитинства

*На Великдень на соломі
Против сонця діти
Грالیся собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами. Тому к святкам
З лиштвою пошили
Сорочечку. А тій стьожку,
Тій стрічку купили.
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шкапові,
Кому свитку....*

Тарас Шевченко

Читаючи рядки Шевченка, бачу й себе дітлахом у великодні дні, коли й ми, пацани, хвалилися обновами, тільки гралися ми не на соломі, нашим великоднім «раєм» був цвинтар із дзвіницею, в якій після Воскресіння Христа день і ніч бовкали дзвони, з обгородженими залізними штахетами панські гробниці, в яких ми гралися «в поліцію». Себто закривали за огорожею гробниці «арештантів», яких знадвору стерегли «поліцаї» з прутами в руках і люто шмагали тих, хто намагався перескочити штахети і вирватися «на волю».

А обнови, як і в Шевченка, були бідні. Бо то були повоєнні роки, для багатьох голодні – страшна посуха спустошила людські поля, та і на крам крамниці були бідні.

Я був господарською дитиною і не годилося на Великдень виходити на вулицю та на ігри, та найбільше йти до церкви, у буденному вбранні. Старші сестри мали кращі обнови, а мені і братові (на два роки молодшому), мати старалася пошити костюмчики. Та не із сукна, а із полотна, яке називали «американським». Пізніше я дізнався, що те полотно справді було американським, його одержували із далекої заокеанської держави країни, які постраждали від війни.

Полотно те було грубе, рябисте, тому мати фарбувала його синькою і нас з братом гостра на язик сусідка охрестила «авіаторами», бо сині комбінезони носили льотчики радянського літака, який наприкінці війни приземлився був несподівано на полі біля «рогатки».

Ми дуже пишалися тими костюмчиками, бо в інших хлопчаків були нові тільки сорочки із згрібного

полотна чи нефарбовані штанці. Зате в нікого не було взуття – на Великдень всі ходили босячком.

Мати строго наказувала не забруднити той святковий одяг, чи, не дай боже, не порвати, бо за таке угостить нас прутом.

Цокалися ми і писанками і тут же їх поїдали.

Коли ми, хлопчакі, підросли, стали підлітками, а то й підпарубчаками, інші великодні клопоти були в нас: мусили придбати «стрільбу», бо після Воскресіння годилося бахкати зі всіляких «пукавок».

Найкращою «стрільбою» була «мізґерія» (на мій подив це дивне і загадкове слово я надібав у західноукраїнського чи буковинського письменника, але й досі не знаю його походження). А та «мізґерія» таки була штукою, яку могли змайструвати хіба ковалі або токарі на своїх верстатах.

Для виготовлення «мізґерії» брали кавалок заліза завбільшки в кулак і виточували в ньому дірку, в яку майже можна було встромити мізинний палець. Для тієї дірки припасовували товстий цвях аба залізний стиржень, а до «тіла» «мізґерії» прикріплювали десь майже метровий, також металевий, держак. Таким чином, «стрільба» була готова, але щоби вона бахкала, потрібно було роздобути рушничного пороху.

Нині це може видатися неймовірним, але у повоєнні роки розжитися на порох не було великою штукою, бо в дикунках (окопах), на полях і в ярах, а то і на людських обійстях, де були на постої солдати, знаходили сотні патронів, траплялися гранати і навіть артилерійські снаряди. Відкриєш патрон і висипаєш з нього порох. Того пороху насиплеш в отвір «мізґерії», заткнеш цвяхом чи стиржнем, вхопиш її за держак, розмахнешся і зі всієї сили вдариш об камінь. Воно так бахне, що аж оглухнеш!

Звісно, «мізґерії» могли мати тільки старші хлопці, за їх виготовлення треба було заплатити майстрові чи ковалеві, тому пацани мали лише саморобні пукавки. Брали кулю від патрона, виплавлювали у вогні з неї свинець, забивали ту кулю в дерев'яний обрубок і замість рушничного пороху насипали в неї сірки з головок сірників, встромляли цвях і вдарили об камінь. Вистріл звісно, був не таким гучним, як від «мізґерії», та була забава для хлопчаків...

А ще для бахкання використовували карбід. Брали порожню металеву банку з-під фарби, пробивали отвір в її дні. Кидали у банку шматок карбиду, додавали кілька крапель води чи просто плювок, закривали банку покришкою, а отвір у денці пальцем і чекали поки з карбиду виділиться вдосталь горючого газу. Потім запалювали сірник і підносили його до проколотої дірки. Газ займався і покришка вилітала – бах!

Така стрілянина здійснювалася, що собаки вили і казилися, коли це ставалося вночі.

Таки гарно забавлялися ми на Великдень, тому недаремно психологи кажуть, що з дитинства людина запам'ятовує найпривабливіші моменти – ігри, всілякі веселі чи незвичайні пригоди, всілякі витівки, а не сумні трафунки. Час, про який розповідаю, був скрутний, часто голодний і холодний, дитинство наше було босоного, проте незабутнє. Можливо, його привабливість нині зрозуміти важко, бо інші часи настали, давні великодні звичаї відійшли назавжди.

Два вуйки: один – лисий, другий – вусатий

Пан учитель виводить крейдою на таблиці великі палички і гачки і пояснює жовторотим дітлахам, що з них він навчить їх робити букви, наказує їм, першокласникам, ті палички і гачки переписувати в зошитах.

Висолопивши язика, хлопчики і дівчатка стараються виконувати повчання пана вчителя – стараються, аж упрівають.

А мені нудно, бо писати і читати я навчився від двох старших сестер ще з п'яти-шести років, а тепер мені вісім, бо тато і мама дали мене до школи на рік пізніше – малий і кволий був я того далекого голодного року, коли мені виповнилося сім.

Мені нудно, тому починаю перегортати сторінки нового-новісінського Букваря точніше Abecedar, бо на той час школа була ще румунською.

Перегорнув я підручник до останніх сторінок, а вони виявилися дуже цікавими: на них були портрети двох «вуйків»: один – лисий, а другий – вусатий. Того

лишого звали Владімір Іліч Ленін, а вусатого – Йосіф Вісаріоновіч Сталін.

Урок про лисого малоцікавий, бо пише, що він закликав дітей вчитися аж тричі: «Учіться, учіться, учіться!». Та і помер він давно...

Більше припав до серця вусатий вуйко, бо про нього написано, що він дуже любить дітей з усього світу, любить, як батько, і ще живий він, керує великим краєм, який зветься Радянський Союз, де всі люди щасливі.

Отож, міркує моя дитяча голова, видно, що там діти ходять до школи гарно вбрані, у нових виглянцованих черевиках, а не в полотняній одежі і латаних-перелатаних шкарбунах – зиркаю на мою взувачку, яка дісталася мені від старшої сестри.

Дома напишу йому листа і попрошу післати мені нові черевики, обов'язково з підковами на обцасах...

Та мої солодкі мрії перериває грізний голос пана вчителя: «А ти що там робиш? Чому не пишеш?» – вказує пальцем на зошит.

Я зіщулювся, втягнув голову у плечі, наче чекав потиличника і відповідаю: «Читаю!»

Пан учитель ошелешений: не може бути, аби такий непоказний хлопчина умів читати!

«Ану прочитай це, – тикає пальцем у лисого вуйка, – най почую!» Але я не послухався і почав читати про вусатого, від якого сподівався одержати нові черевики:

«Йосіф Вісаріоновіч Сталін...»

Отак ті два вуйки – лисий і вусатий – зробили мене вундеркіндом (чудо-дитина). Та для мене це було не так радістю, як мукою. Бо водили мене з класу в клас, давали за приклад лінєвим до науки хлопцям, навіть хотіли перевести прямо до другого, а то й третього класу, бо знав я і арифметику.

Та я затався – не піді! Затався, бо мої руснацькі хлопці, з якими я пас вівці, бив м'яча, ходив купатися в річці Серет, пригрозили: «Підеш – то нарікай на себе! Відлучимо твої вівці від наших, на толоку бити «свинки» (м'яча) тобі – зась, а прийдеш купатися, то стільки води глигнеш, що черево тобі стане, як бубон!»

А руснацька «братія», в якій було й кілька переростків-шибайголів, не жартувала! Вижене з гурту – і ти наче станеш круглим сиротою. Не раз таке ставалося. А щоби вигнанця помилували і знову прийняли, потрібно було вчинити щось відчайдушне: кинути з високого берега головою у воду, вихопити з вогнища голими руками палаючу головешку, витримати, не писнувши, кілька батогів по голих литках і таке подібне.

Отак і зостався у першому класі, і з радості навіть забув написати вусатому вуківі, щоби прислав мені нові черевики...

Корнелій ІРОД

СПОГАДИ З ДАВНІХ ДОРІГ (II)

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 249)

Лекція Йосифа Смірнова, як і попередні, пройшла того вечора нормально, виявилася цікавою, документований промовець представив багато прикладів, чим і зацікавив слухачів. Але на відміну від інших його виступів, цього разу лекція закінчилася тільки гучними оплесками – ніхто вже не ставив жодних запитань, ні про вторгнення в Чехословаччину, ні про щось інше. Тоді я не збагнув, але пізніше, головню після того, що сталося на і після урочистої вечері, я був певний, що все «режисерував» молодий мер.

Крім нас, мер міста запросив на урочисту вечерю кількох місцевих особистостей (членів міського комітету компартії, директора курорту, директора ліцею, секретаря міської народної ради і ін.) і о дев'ятій вечора гості засіли за стіл. Мов на старті спортивних змагань, мер підняв руку і в ту мить швидко підійшли кілька офіціантів і стали наливати кожному з нас коньяку в спеціальні для цього напитку череваті бокали. Мер підвівся.

– Дорогі товариші! Піднімаю цю чашу в честь шановного радянського гостя Йосифа Лазаровича Смірнова! Вітаємо його з приїздом у наше місто і сердечно дякуємо за дуже цікаву лекцію! Цей коньяк, як і тирольське вино, гордість нашого повіту, а тому годиться випити до дна! Будьмо! – мер цокнув зі всіма, розуміється, починаючи зі Смірновим, і випив одним духом.

Всі зробили те ж саме. Кельнери поквапились налити знову. Йосиф Смірнов відповів на мерів тост:

– Дякую від всієї душі гостинним хазяїнам, зокрема мерові цього стародавнього прекрасного курорту! Повезу із собою в Радянський Союз хороше враження про соціалістичну Румунію, про її чудових людей, про теплоту їхніх душ, а головню про всіх вас! За ваше здоров'я! – і, на превеликий мій подив, після миттєвого вагання, він випив увесь коньяк, чого ніде досі такого не робив.

У свою чергу мер подякував видатному гостеві й запропонував йому покуштувати місцевих цуйки,

палінки та чорничної наливки, а потім, якщо забажає, може повернутись до коньяку. Смірнов відповів, що, хоч він взагалі не п'є, коньяк йому дуже сподобався і вважає його навіть кращим від грузинського, але, оскільки він чорничної наливки ніколи не пив, спробує ковток. Він спершу недовіриливо сьорбнув трохи солодкого напою, цмокнув задоволено й випив увесь стаканчик.

– О! – Йосиф Лазаович, усміхаючись схвально, підняв великий палець правої руки.

Офіціант поспішив налити ще.

– Більше не буду! – сказав Смірнов сміючись, але не зупинив кельнера. – Ще чого доброго, нап'юся й оп'янілим стану скандалити, ге-ге-ге...

І все ж таки, гість випив ще стаканчик чорничного лікеру, з'їв того вечора більше, ніж звичайно, й випив навіть два бокали сухого тирольського вина. Поступово настрої Йосифа Лазаровича перейшов із хорошого на дуже веселий. Він став навіть жартувати. Мер владно підняв руку, вимагаючи тиші, щоб дати гостеві змогу доказати своє. Йосиф Смірнов повів далі:

– Отож, кажучи, я замітив, що румунська молодь має модерні смаки, тобто дотримується модних змін, приміром, щодо одягу, взуття, стрижки тощо. І радянська молодь має такі самі смаки, але... Я скажу вам таке: в сучасному суспільстві одна з найважчих і небезпечних хвороб – це бюрократія. Зараз наведу приклад. Раптом і радянські дівчата захотіли ходити у туфлях на шпильках, тобто на отих високих металевих каблучках, а з-під поли туфлі на шпильках було і важко дістати, і дорого, і в певній мірі навіть небезпечно... І що ви гадаєте? Перш за все розпочалися запеклі дискусії в комсомолі – одні за, інші проти – і вкінці вирішили звернутись до вищих партійних органів з проханням висловити свою думку в зв'язку з туфлями на шпильках. І в нашій партії були дискусії на цю тему, але до кінця вирішили, що й радянські дівчата мають право носити високі каблучки. Таким чином, було вирішено доручити Міністерству промисловості зайнятися цією справою: визначити металевий сплав каблуків, їхню висоту, встановити, котра

фабрика виготовлятиме нові каблучки, щоб закласти її необхідною кількістю сировини, імпортувати із Швеції спеціальні токарні верстати і т.д., і т.п. Як ви, напевне, дали собі справу, проблема тривала дуже довго: чимало різних узгоджень та схвалень (сировина, валюта тощо), всякі інші менші чи більші перешкоди і, нарешті, через два роки почалося виробництво туфлів на шпильках і в Радянському Союзі. Але що з того? За цей час мода туфлів на шпильках скрізь минулася, і вже ніде ніхто їх не носив...

Звівся загальний сміх.

– Товариші! – підняв мер руку, вимагаючи тиші.

– Цей жарт вартує...

– Ніякий це не жарт, – перебив його Смірнов.

– Це наука!

– Ну, тим більше: за таку науку варта ще випити! Кожний хай п'є, чого бажає.

– Мені не наливайте... – спробував Йосиф Смірнов відмовити.

– Як це так? Хіба можна?! Хоч крапельку. Ми вас дуже просимо – чого бажаєте: вина, коньяку...

– Ні, ні...

– Ну, тоді хоч стаканчик чорничної наливки ще можна. То солодке... – продовжував настоювати мер.

В цей час кельнер таки налив смачного лікеру.

Йосиф Смірнов неохоче послушався, випив наливку одним духом, гепнувся на свій стілець і помовчав хвилину-дві. Потім раптом повернувся в мій бік:

– Корнелію, пішли! Нам пора іти спати!.. – вхопив мене за лікоть, підвівся й попрощався без слів, нахиливши лише голову в сторону мера, взяв мене під руку й поспішив до виходу.

– Це рано. Ви б посиділи ще трохи... – почувся нам навздогін.

В холі Йосиф Лазарович зупинився, звільнив мою руку, відступив на крок і зміряв мене гарячим поглядом підпитої людини, але не п'яної.

– Ану, Корнелію, піднімимся... – сказав він уже не дуже рішуче, ніби хотів щось казати й передумав.

Мармурові сходи високі, і по них нам треба було піднятися двадцять сходинок. Ми стали на першу сходинку, і Йосиф Смірнов знову задивився на мене, але не сказав нічого. Ми почали підніматись мовчки. Через кілька східців Йосиф Лазарович рішуче зупинив мене й зазирнув прямо в мої очі:

– Ось що, Корнелію! – його погляд знову

спалахнув. – Ти молодий, а оскільки став ти мені симпатичним, скажу тобі три речі, щоб ти їх запам'ятав на все життя!

Але не сказав нічого. Взяв знову мене під руку й ми продовжили підніматись. Але лише після двох сходинок зупинилися. Він подивився довкіл і стрельнув вказівним пальцем у мої груди:

– Запам'ятай! Одне: якщо в наступні п'ятнадцять років не вибухне третя світова війна, тобто найстрашніша зі всіх, бо була б вона ядерною, то такої війни вже не буде ніколи! – сказав він рішуче і вхопив мене за гудзик піджака. – Ти молодий і матимеш змогу перевірити цю істину, а я, мабуть, ні... І знаєш, чому вже не буде тоді війни? – задивився примружено, чекаючи моєї відповіді.

– Не знаю... – завагався я. – Може, тому що чимраз більше воюючих країн матимуть ядерну зброю.

– Правильно! Молодий, а додумався. Браво! Отже, в такому випадку той, хто почне війну, не тільки не буде певний своєї перемоги, а натомість буде певний, що загине й він! Цього всі будуть свідомі.

Ми піднялися ще три сходинки й знову зупинились.

– Друге! Ми, євреї, вигадали комунізм, ми його й знищимо!

Я задеревів! Ви розумієте?! Був то 1970 рік! Невже потрібно згадати, якою силою володів тоді соціалістичний табір, очолений Радянським Союзом? Якою непереможною здавалася нам наша путь до комунізму? Навіщо говорити мені таке?! І ким?

(Продовження на 30 стор.)

СПОГАДИ З ДАВНІХ ДОРІГ (II)

(Продовження з 29 стор.)

Не досить того, що він радянська людина, а поверх всього – чільний представник компартії Радянського Союзу! Можна здуріти! А, може, випробує мене... Якщо доти я був трохи, як кажуть у нас, горівчений, слова Йосифа Смірнова повністю протверезили мене. Але він не звертав на мене жодної уваги, ніби й не замічав мого збентеженого страху. Повів далі:

– Третє! І теж ми, євреї, володітимемо світом! Побачиш! Я, певне, не доживу до того, але ти...

Мене наче громом приголомшило. Може, треба було й мені щось сказати на це, але я не міг – у горлі пересохло, а голова гуділа, мов рій скажених ос. А коли ми нарешті піднялись на наш поверх, Йосиф Смірнов заговорив тим самим рішучим голосом:

– Все! Нам уже пора спати. На добраніч! – і подався до свого номера.

Я довго не міг заснути. Борсався в постелі, як риба в сітці, перелякано запитуючи себе: чому він мені таке говорив?! Хотів почути, що я на те скажу? Хотів налякати мене? Чому?

Аж вдосвіта заснув я на якусь годину, а о шостій прокинувся облитий потом. Чийсь кроки поскрипували паркетом у коридорі. То, мабуть, прибиральниця. Дурепа! Чого так рано взялася вона замітати?

Кроки ще поскрипіли якийсь час, потім хтось постукав у двері мого номера.

– Заходьте...

Увійшов Йосиф Смірнов – у доброму настрої, свіжовибритий, усміхнувся:

– Я тебе розбудив?

– Ні...

Він всівся в комфортабельне м'яке крісло й довго дивився мовчки на мене. Потім сказав:

– Ми вчора з тобою гей перегнули палку... А горілка водить язиком...

Я мовчу, але напевне пік раків.

– Зараз мені дуже хочеться випити гарячого чаю, – перейшов Смірнов на інше. – Тобі ні?

– Мені теж... – промимрив я. – Хай тільки одягнуса.

– Добре, – підвівся він з крісла. – Жду в коридорі.

Я мав гадку прийняти душ, а так... Не годиться, щоб Йосиф Смірнов надто довго ждав мене. Він,

бачу, згадує горілку – збирається, мабуть, знову мені про щось голову морочити... Або... Я швидко спорядився й вийшов. Тримаючи руки за спиною й поскрипуючи паркетом, Смірнов вимірював коридор неквапними кроками. Коли побачив мене, поспішив назустріч, взяв під руку:

– Корнелію, ходім пити чаю. Бо якщо вчора пив би я чаю, не мав би говорити стільки дурниць... – сміється весело. – Чи не так?

– Йосифе Лазаровичу, а були то не дурниці. Ви ж бачили, що всім сподобалося те, що ви розказали про туфлі на шпильках...

– Я не про каблучки, а про те, що я тобі говорив, після того, як покинули ми ресторан. Ти ж пам'ятаєш, ні?

Певна річ, що я пам'ятав, але те, що я почув від нього, продовжувало лякати мене, я б сказав, що навіть у ще більшій мірі. Тому я вирішив будь-що-будь викрутитися брехнею.

– Ні, Йосифе Лазаровичу, не пам'ятаю... Випив я надто багато, випив і того, й того і... Ви ж бачили – був я таки п'яним... А ви про що?

– Ти ж знаєш, не прикидайся.

– Ні... Повторіть, якщо хочете...

Йосиф Смірнов глянув на мене підозріло, по-сміхнувся й помовчав на мить. Потім сказав:

– Не пригадую, коли був ти такий п'яний, щоб не пам'ятати, про що я тобі говорив... Але якщо кажеш, що не пам'ятаєш, я, Корнелію, змушений тобі вірити... Чи не так? – засміявся він весело й поплескав мене по плечу. – Ну, й смішний ти, хлопче!..

Нема чого сумніватись – він зрозумів, що я брешу. Теж певне ще одне: Смірнов справді жалів, що довірив мені свої переконання, які на його думку можуть стати для нього дуже небезпечними. Але ні тоді в Беїле Геркулане, ні пізніше Йосиф Лазарович Смірнов не згадував уже про ті три речі, яких довірив мені того вечора.

Після закінчення його перебування в Румунії я Йосифа Смірнова вже ніколи не зустрічав, хоч приїжджаючи після того кілька разів до Москви, я міг пошукати його. Та, маючи на увазі його високий ранг, ще не знати чи мав прийняти мене... Але слова радянського партійного діяча осілися в мою душу боязкою обережністю, якої я довго не міг збутися. Уявіть собі, приміром, що кілька років після того я ніколи не переходив вулицю один, а тільки разом з іншими пішоходами, бо ніколи не знати, де може налетіти на тебе якийсь автомобіль, ні?..

НАШ ГОЛОС – 250!

ДОРОГА ТА ШАНОВНА РЕДАКЦІЄ!

Майже вчора я писав «Наш голос – 200!», і ось у світ виходить вже 250 номер «Нашого голосу»! Мало? Багато? Це значить четвертина тисячі. Якщо все буде у порядку, десь так в 2036 р. «Наш голос» досягне 500 номерів!

Досить мріяти, час спуститися ногами на землю...

«Наш голос» це дуже серйозний журнал, люди, які тут працюють, талановиті журналісти. Честь усім! Матеріали, публіковані в цьому журналі, є дуже змістові, на високому рівні. Я, і не тільки я, дуже люблю матеріали, які публікує пан Корнелій Ірод.

Все-таки здалося б більше гумору.

Бажаю всім членам редакції багато здоров'я та успіхів!

З пошаною, Микола Курилюк

ЛЕСЯ УКРАЇНКА (1871-1913)

ПЛАТОН (427-347 до н.е.)

Мужицька мова
й мужицький хліб

Колись багата волинська поміщиця, графиня Колонно-Чосновська спитала:

– Чому ж це ви, Ларисо Петрівно, вживаєте майже завжди мужицьку мову?

– А чому ви, графине, – усміхнувшись, відповіла Леся Українка, – вживаєте мужицький хліб та все інше, придбане мужицьким трудом?

Два види втіхи

Філософа Платона запитали:

– Чим може втішитись людина, яку спіткало нещастя?

Він відповів:

– Розумна людина втішається тим, що вона усвідомлює неминучість того, що трапилось. Дурень же у мріях втішає себе тим, що з іншими трапиться те ж саме, що й з ним.

ШОЛОМ АЛЕЙХЕМ (1859-1916)

Вперше

Виступаючи в одному з американських клубів, Шолом Алейхем виголосив дуже дотепну промову. Після бурхливих оплесків до письменника підійшов один з найпопулярніших нью-йоркських адвокатів і, тримаючи руки в кишенях, сказав:

– Мушу визнати, що я вперше бачу єврейського письменника, який так гарно вміє виголошувати промови.

– А я, містере адвокат, теж мушу визнати, що вперше бачу адвоката, який тримає руки у власних кишенях.

Подає Микола Курилюк.

Теодор ЦУРЕНКО

ОЧАРОВАНА УСМІШКА

(Уривок з роману)

(Продовження з № 249)

СУСІД

Михайло Окопський, сусід Яноша Ґозго з долини, народився на цей світ, створений та благословенний Всемогутим Господом, з щасливою долею. По-перше, він побачив світ в День Святого Архангела Михаїла – ангела правди і справедливості – в день великого свята, дуже важливого для всіх жителів Цуренів, і не тільки, бо ще за часів оселення сміливих та працелюбних молдавських резешів в цей день був назначений храм Церкви їхнього села.

Предки Михайла були з визначного роду – службовцями при дворі галицького князя Данила, славетного державного діяча, безстрашного борця за процвітання та політичну, економічну, культурну, а головне релігійну незалежність Галицького князівства, для якого, після захоплення монголо-татарами Київської Русі та занепаду Києва в трагічному 1240 році від народження Христа, він зістався єдиною надією на вільне життя і охороною її невинних боголюбних жителів.

Галицький князь Данило, який після Київського князя Михайла Всеволодовича був найпотужнішим і найвпливовішим, мав дуже добре організований двір. На найпочеснішому місці були особи, які відповідали за благородну, але надто відповідальну місію охорони самого князя Данила Галицького, вони з почестями віддавали шану під час урочистих приймань високоповажних гостей, чи то з князівської родини, чи шляхетних сусідів, чи польських, молдавських, угорських, словацьких, чеських та німецьких послів, також на їхніх плечах лежало утримування порядку та внутрішньої безпеки, загального захисту палацу, зокрема залів та спалень багаточленної князівської родини. Виконуючі цього благородного обов'язку були найдовіренішими людьми князя зі всього обслуговуючого персоналу. Бо в Біблії також написано про це старосвітське ремесло, у всіх часах тілоохоронці мали доступ, навіть до покоїв своїх господарів та членів їхніх родин, що потребувало повної вірності, високої точності і безмежної відповідальності.

У високій повазі знаходилися всі ті люди, які займалися внутрішнім упорядкуванням двору – упорядники, урядники (rândiuci), звідки і походить прізвище Риндюк (Rândiuc), пізніше змінене на Рендюк.

З дворян славетного князя Данила походить і прізвища Ґрим'юків, від Ґриму – брязкоту зброї, а також і Данилюків, нащадків Галицького князя Данила. Теж звідти походять і ті, що прибули в мальовничі краї Цуренів, прізвища яких походили від ремесел, якими займалися: Мельник, Ткач, Кушнірюк, Бондарчук, Коваль і т.д.

Десять з-поміж найсильніших та найпідготовленіших до бою рендюків з почесної варті та охорони князя стали правою рукою Дмитрія, посланника з особливими повноваженнями Галицького князя Данила у вересні 1240 року, які разом з тисячею відважних галицьких воїнів героїчно захищали Київ від монголо-татарського нападу, тим часом захищаючи і віру в Господа. Бо говорив же Святий апостол та євангеліст Іван: «В Єго ім'я вирушили вони в дорогу».

Ватажком цього десятка людей був Йоніце – найбільш надійний, найсильніший, будь-коли готовий до бою, спритний і сміливий рендюк. Він був не тільки фізично добре створений Господом Богом та його родичами, а також великим педантом – до нескінченності любив, мов німець, добре виконану роботу. Страх любив брязкіт добре доглянутої зброї та одяг з дубленої шкіри, поверх якого вдягав кольчугу, майстерно виплетену з твердого гартованого сталевого дроту, щит, виготовлений на його власне замовлення майстерним зброярем аж в самій Богемії, захищав його високе, жилаве тіло, а довгий двосічний меч з рукояткою із слонової кістки, блищав на сонці, коли могутня рука Йоніце витягала його з піхви.

Добравшись до Києва, монголо-татари ще не встигли дійти до лівого берега Дніпра і оточити столицю. Галицьким рендюкам вистачило часу подружитись із київлянами, спізнавшись добре з ними, засвоїли нові таємниці та дізнались про старі традиції їхнього шляхетного ремесла. Їм було цікавіше і корисніше дізнатись про те,

як забезпечувалась охорона Великого Князя Київського, Хрестителя Київської Русі Володимира Великого, коли в Києві ще двісті п'ядесят років до того були закладені основи і почалась традиція ремесла рендюків, завжди присутніх при княжих та боярських палацах. Галицькі рендюки залишилися враженими числом своїх київських колег, які мали силу і видимий вплив у палаці Великого Київського Князя. Яскравий та просторий палац круглої форми, побудований на краю найвищого пагорбу правого берега Дніпра, якого називали Києвом (від імені легендарного засновника Києва Кия – старшого брата Хорива та Щека і їхньої прекрасної сестри Либіді), укріплений високими міцними мурами, побудованими з каменя та дубового дерева.

Тією ж самою силою та впливом київські рендюки користувались і поза мурами столиці, в тому числі в самих далеких київських околицях, куди часто посилав їх Великий Князь, повертаючись, завжди приносили новини з найвіддаленіших країв великої та розквітаючої християнської держави, благословенної милостивим Господом, яка надійно розкинулася ген далеко, по обох берегах колишнього Борисфену.

З висот прекрасного палацу Київського князя галицькі рендюки милувались східним небокраєм, чи слідили зором ока за течією старої великої ріки, яка текла з півночі, звідки колись прибули скандинави-Рюрики, милувались і неминучою красою зеленої долини Дніпра, яка зраджувала велич, процвітання і бажання тихого та мирного життя.

По водянім дзеркалі Дніпра лівиво пропливали великі купецькі кораблі зі щоглами, у тому числі і купців з далеких країв, рибальські човни, а біля гирла спокійної річки Почайни стояли інші дванадцять кораблів, призначених для дальнього плавання, для візитів та військових походів Великого Князя Київського, коли він плавав вниз рікою до самого моря і навіть до самої Візантії, звідки 988 року до нас прибуло довгоочікуване благодотворне світло православного християнства.

Але не довго тривали ці чудеса, дані милостивим Господом.

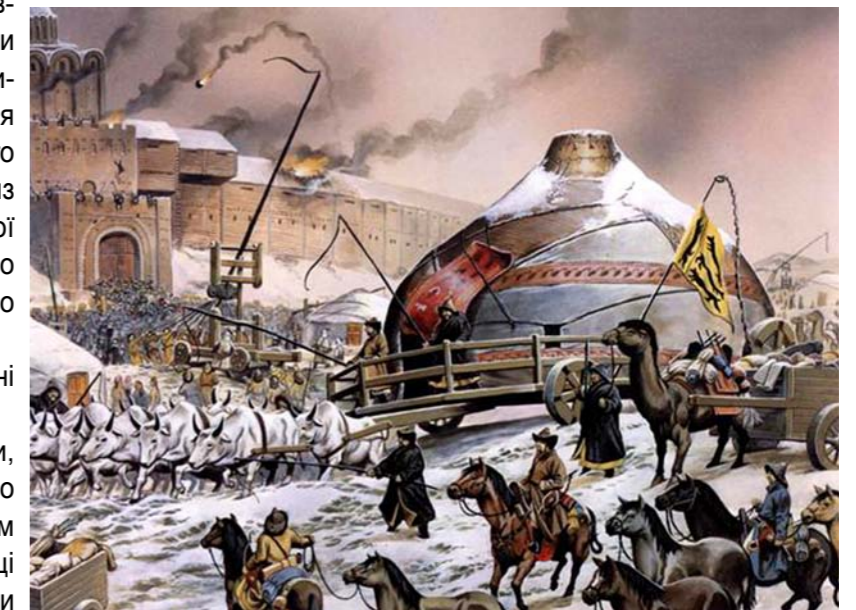
Разом з холодним вітром та дощами, які падали зі свинцевих хмар, швидко принесених з північного сходу початком вересня 1240 р. на протилежному боці прекрасного Києва, з його численними

золотими куполами церков, побудованих зовсім недавно, напали сотні тисяч азіатських загарбників. Їх було так багато, що лівий берег Дніпра через ніч перетворився в чорну широку пляму дрібненьких, але дуже прудких азіатських воїнів, змішаних з великою кількістю коней та возів, запряжених волами, деякі покриті полотном, витканим з верблужої шерсті, навантажені довгими списами із залізними наконечниками, короткими вигнутими мечами з металевими піхвами, прив'язаними до ременів, скріплених інкрустованими бронзовими ромбової форми пластинками, які могли почепити в будь-який момент до свого поясу безжалісні загарбники, нап'ятих луків з твердою тетивою, виплетеною з льонової нитки та тонюсеньких ремінців, нарізаних з овечої шкіри, струнких, мов свічка, стріл, зроблених з ліскових прутів та з тонкого очерету, привезеного з Азії, деякі з них вже не нові, ретельно зібрані монголо-татами з поля бою, після кожної досі переможної для них битви, – всі ці стріли мали залізні гострі наконечники, з пір'ям на хвості для більш точного налаштування в повітрі, товстими шкіряними кінськими упряжами, конопляним та льононим клоччям, яким обмотували вершки стріл, вмочували в розтоплену смолу, підпалювали і стріляли ними з луків по дерев'яних хатах та церквах прекрасного Києва. Весь оцей товар був призначений для руйнування біди та нещастя.

(Далі буде).

З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА

(Продовження з № 249)

Я підкорився. Не з жалю, а тільки тому, що вже не бажав слухати непотрібні розпуки, що викривали маячне почуття іпохондрії та непослідовності. Хотілося відійти, вийти, заглибитись в звнішню ясність та вільність, у той простір, у яким життя пульсувало за іншим ритмом, живим та правдивим. Але, стримуючи будь-який запал, я знав, що не міг її залишити отут, зачинити в цім замкнутім просторі, з якого умиць здалося, що навіть і сяйво починало витікати десь надвір. Іншими словами, мені треба було підглядати за нею, особливо тепер, коли ще не перейшов до наступного кроку. Поки ще не було занадто пізно, я потребував якомога більше доказів. У цім випадку усі мої дії повинні були здаватися тільки захисними реакціями на її гострі натяки, на всі ті побажання, які висловлювала вдосталь дотепно. Я знав, що то була тільки корисна тактика, яку можна було застосувати із чіткою метою, тільки аби віддалити її на певний період часу. Зазвичай, я знав, що мені було не під силу ізолювати її остаточно. З її параноїчними теоріями, вона була здатна на все. Усе, що завгодно. Скільки б не старався, я ніяк не міг зрозуміти, чому в останніх повідомленнях, що повторювались тільки, аби викликати необхідну переконливість, вона погрожувала, що перейде до остаточної атаки моєї дружини. Здавалася впевненою у всім тім, що робила, або, може, що я тільки помилявся. Можливо, її стриманість була тільки маскою, необхідною для омани.

Коли повернувся із сіллу, я посміхнувся якось глузливо. Оскільки не відповіла на мій іронічний жест, я дійшов висновку, що не мало жодного значення піддаватись до інших принижень. Мене перейняла якась безнадійна туга. Я чекав і надіявся, що все повернеться на свої місця.

– Це тільки сіль, – сказала, – вгадуючи моє здивування, полощучи рота, після чого проковтнула досить значну кількість того сіруватого порошку.

– Я не міг би...

– Коли б знаходився в моїм стані, із часом ти звук би навіть і до отрути.

– Я не можу змиритися зі всім цим. Це вже занадто! Розумієш? Це щось занадто... ірраціональне.

– Замість того, щоби даремно хвилюватися та піддаватися до марних викладів усіх твоїх психологічних принципів, краще наповнив би ванну. Холодною водою.

– Холодною?

– Як лід.

– Добре, – згодився я.

– Ні! Ні! – усміхнулася вона. – Потребуватиму твоєї допомоги.

– Звісно, – підтвердив я глузливо. – Я забув, що ти хвора.

– Пішов ти! – вилаяла, відводячи очі, начебто пода-лась в розшуки якогось небувалого предмета.

Хотілося поставити кінцеву точку в цьому безглузді. Постає побіля мене вже не була тією легковажною людиною, якої мені не слідувало б остерігатися. Я ставав монстром, здатним на будь-які злодіяння. У мене зародилася підозра, що вона могла б атакувати мене будь-коли, зовсім несподівано. Щось руйнівне починало володіти нею. Одержима, починала панікувати. Тремтіла та стогнала. Ставала дедалі уразливішою. Усе більше відхилень від стану нормальності навювали неконтрольований страх. За звичай, ніхто не міг би імпровізувати такі невідкладні демонстрації непереборного бажання.

Микола КОРНИЦАН

ПСИХОЗИ

(Уривок з новели)

– Хотілось би, щоб ти знала правду, – наполягав я. – Ти хвора.

– Знаю, – відповіла якось нерозбірливо, починаючи роздягатися. – Знай, що твої трюїзми мені не до вподоби.

– Крім цих повчань, я не знаходжу інших способів допомогти тобі.

– Хотіла б, щоби ти заговк. Ніщо не можна зрівняти з реальними дотиками. Незалежно якою безглуздою вважаєш мене, знай, що тільки твоє кохання допоможе тобі перемогти все це. Тільки тоді я заговчу. Назавжди. Звичайно, якщо не врахуємо остаточно рішення: моя смерть.

– Я не той, ким ти мене вважаєш. Я не серійний убивця, якщо вважаємо за правдоподібне те нещастя, яке підтверджують усі твої фотографії.

– Моя смерть тільки проста гіпотеза, – вимовила уривчасто, залишаючись зовсім голою, занурюючись у матовий блиск холодної води.

– Непотрібні церемонії.

– Необхідне лікування, – поправила, кинувши ворожий погляд.

– Тільки прогайнований час.

Не тямлячи із люті, я вже не міг терпіти. Мені треба було вийти. Вода випромінювала гіркуватий запах, наче подих падла у якомусь багнистому місці. Навіть і стіни нюансу плісняви віддаляли пару наших видихів, густіше розбавляючи у тім майже виднім повітрі. Щось холодне та фіолетове, наче пляма застійного світла, на мить за-

миготіла поруч дзеркала. Злегка торкнула моє плече. Коли я простяг руку, начебто бажуючи віддалити ту ілюзію, прямо переді мною почув відлуння різкого звуку. Здалося, що запонка з манжета моєї сорочки зачепила те, що я тільки припускав що могло існувати й у тім просторі.

– Деякі двері зачиняються назавжди. Без нашої волі.

Треба було вийти. Але я не міг. Я не міг рухатися. Щось колюче та гаряче торкалось моєї шиї. Проникало всередину. Торкалось мозку, коли з окриленого скелета людського кшталту, на якому місцями ще звисали великі кавалки гнилого м'яса, витікав різкий запах киплячої крові, зіпрілого пір'я. Наче нещодавно полірована шпалера, стіну, що фіксувала тінь розіп'ятого силуету, покривали довгі шкіряні смужки. Людська шкіра. Могильної блідості.

– Прихили двері, – наполягала вона. – Мій стан міг би збентежити тебе.

– Маєш на увазі химерне видіння?

– Якщо боїшся гріха, знай, що я не втекла з абиякого монастиря, – тиняючись упокорювала мене.

Мене злегка нудило, немовбито нестримно хилило в сон. До того ж починали дратувати всі її наполегливі турбування. Протягом декількох секунд мною оволоділа думка, що сам акт міг стати необхідною можливістю для запланованого наступу. Сконфужений, під владою якогось невиразного презирства, я повагався.

– Може, появиться ще й така можливість, – залучав її до даремних надій. – Але, щоби все це було доволі приємним, від останнього акту потрібно, щоби минув деякий проміжок часу. Саме так відчуває й моя дружина. Та пауза... Кмітуєш?

– Гадаєш? Ти впевнений, що й вона витримує так багато?

– Мене й насправді смішать подібні підбурювання, ґрунтовані на помилковій логіці.

– Оминаючи знадливність непізнаного, знай, що все це стає вдосталь очевидним. Страх і непізнання збільшують остаточно задоволення. Звичайно, що знає й вона, що після абиякого проміжку часу подеколи нам слід уникати рутини, дихати іншим повітрям, відчувати, що задихаєшся поруч зовсім чужої для тебе людини. Тільки так, при наявності остраху, екстаз стане саме тим станом, якого ти чекав весь цей час. Зрештою, таким чином, нічого не програємо. Упізнавши тих моментів вічності, ми переконані в єдиній правді: ціле життя всі ми крокуємо до безперечного закінчення.

– Усе те, що ти тепер описала, характеризує тільки нестабільні характери. Так. Я вирішив про всяк випадок погодитися з тобою. Усі ми існуємо тільки завдяки цьому бездоганному балансу з-поміж нестабільності, невизначеності та надмірної ощадливості.

Начебто задивлялась крізь райдужність власних сліз, озирнувшись до шибки, яку переповняло порожне небо. Почала пирхати. Мовби її трусила лихоманка. Те ігнорування було на мою користь.

– Подай лезо! – попрохала несподівано.

– Перепрошую?!

– Лезо бритви. Мені слід позбавитися заростку, що появився несподівано.

– Навіть і не думай, що допоможу тобі. Я не піду на таке.

– Це всього лиш якась грудка без жодних нервових закінчень. Видаляючи її, я не відчуватиму біль. Усе це схоже на звичай обтинання нігтів чи волосся. Якщо не позбудуся його саме тепер, пізніше зможе стати корінням...

Замовкла.

– Корінням? Чий корінням?

– Інших пухлин такого же роду, – збрехала, примушуючи думати про щось зовсім інше.

Мої підозри були тільки нелогічними фантазіями. Коли б розповів дружині, напевно, отримав би сподівану відповідь: «Тут не знайдеться жодного виправдання. Все зводиться тільки до якоїсь епілепсії».

– І як часто проходиш через усе це?

– Хіба ж уже не казала? Щомісяця. Цікаво, однак, чи ти виявляв би все це лицемірство, якщо в один випадковий день тобі довелося б пізнати справжній біль. Припустімо, що котрусь суботу, знаючи, що вона відійшла по майже непотрібні косметичні продукти, – до речі, добрий мотив щоби випурхнути з вашого гнізда, – власне тоді, скажімо, що твоя дружина більше не повернулася б додому.

Я очікував таких загроз.

– Тобі не вдасться заманити її.

– Щоби переконати тебе в моїй силі, ти повинен зателефонувати їй саме тепер. Попрохай, щоби підтвердила, що в шухляді шафи на кухні лежать хрест із кобальту й декілька кігтів наче зі скла.

– Закінчи! Це якісь нісенітниця. Її навіть і не має вдома.

– Знаю.

Я вийшов. Подзвонив Кларі.

– Та ти що? Як... яким чином дізнався про все це? Що тут діється?

Почувши її, мені здалося, що я вийшов із себе. І саме тоді появилася й вона. Божевільна. Я бачив досить чітко. Поки що добре розумів абсолютно все. Майже повністю її тіло, що дрижало без упину, було оповите в марлю. Сіра марля. Відтінків обгорілих кісток.

– Рецепт! Рецепт! – я подзвонив, намагаючись з'ясувати, що саме тут відбувалося.

– Виникла деяка перепона, – пояснили мені. – Система безпеки заблокувала всі двері. Але вам не слід турбуватися. Незабаром уладнаємо абсолютно все.

З німим заціпенінням дивлячись десь у безвість, обпершись рукою об край шухляди, я відчував, що вже не витримаю все це. Саме тоді учув ще і її. Її ламкий голос вирвав мене із задуми.

– Кігті проростають кожні дев'ять місяців. Віриш?

– Допіру, коли ти вже не здатен мислити, починаєш вірити.

(Далі буде)

Михайло-Гафія ТРАЙСТА

У НІЧ НА СВЯТОГО АНДРІЯ

(Новела)

(Продовження з № 249)

***

Я прокинувся весь у холодному поті з почуттям, що все це було реальним. Серце сильно билось об грудну клітку, відчував у вухах його оглушливе калатання. Я довго приходив до себе, і аж тоді здав собу справу, що то все – тільки сон! Сон, який мене настільки змучив, що я волів би ще поспати, але на жаль стрілки будильника вказували, що через чверть години він задзвонить, щоб мене розбудити. Я звільнив його від цього обов'язку і пішов на кухню варити каву.

Ні крижана вода, якою я помився, ні міцна гірка кава не змогли прогнати те дивне відчуття, що все те мені не приснилось, а відбулося реально. Настільки реально, що я пам'ятав очі дівчини, яка приснилась мені, очі чарівної Дарки. В її неможливо зелених очах то палала, то гасла безліч вогників, мов діаманти на зеленій оксамитовій тканині. Ніколи я не бачив такої жіночої краси, навіть блідість її обличчя була майже неможливої краси, з-під оксамитового ясно-фіолетового кольору капелюха, який добре асортувався з хутряним шарфом, на її чоло спадало пасмо чорного волосся. Я зрозумів художника Анджея. Коли закохуєшся в таку чарівну жінку, ти здатний на будь-що, і немає ніякого значення, скільки людей уб'єш, розірвеш на шматки, навіть немає значення, чи виживеш чи помреш. І насправді, тільки смерть може тебе звільнити від мук такого кохання.

Але до дідька, я став занадто романтичним, а жінка, в яку я зміг би закохатись, померла ще перед тим, як мав народитися я.

V.

– Тут видобували сіль ще з римських часів, коли вони побудували фортецю, яку назвали Castelum, від якої походить назва Коштіль, бо Rónaszék, це угорська назва... – увійшов у роль туристичного гіда Барталь, коли ми спустились сходами до підвалу замку.

Я хотів його зупинити, тобто сказати йому, що мені досить відома історія замку, знаю її зараз чи не напам'ять, хочу тільки побачити портрет чарівної Дарки, написаний художником Анджеєм, і більше мені не треба нічого, але, по-перше, це, мабуть, було б образило старого Барталя, який радо прийняв від мене пляшку «Тріпле сек», а тепер сумлінно виконував

обов'язки гіда, а по-друге, я міг багато дечого від нього довідатись, бо Пліній сказав мені, що Барталь...

– В 1353 році соляні копальні належали королівському маєтку, – перервав мої думки Барталь. – В 1539 році замок було відремонтовано і зміцнено, щоб міг вистояти проти можливих турецьких нападів. Старожили говорять, що давній феодальний дерев'яний замок згорів, інші стверджують, що його розвалили. Наприкінці XVII-го століття замок став власністю князя Апафі, який пізніше відмовиться від нього на користь угорського короля. Таким чином у XVII-му столітті був побудований новий замок, але його стільки разів ремонтували, що тільки підвал і зал, в якому тепер знаходиться шкільна канцелярія, залишились від тодішнього замку. В мого батька був план замку із садами та кріпосними стінами. В теперішньому будинку культури жили графські слуги, а на підвір'ї був глибокий колодязь, якого зарили кілька років тому, після того, як в ньому втопився один лікар. Жаль! – зітхнув Барталь. – Треба було його почистити, дезінфектувати, і все!.. Не заривають колодязь тільки від того, що хто-небудь втопився в ньому. І на моєму підвір'ї є дев'ятиметровий колодязь, в якому втопилася собачка мого сусіда Петрі Бача, я витяг її мертве тіло, вичистив колодязь, налив у нього хлору, і все. В цих місцях досить рідкісні колодязі та криниці із солодкою водою, решта всі з присмаком солі, – вточнив Барталь.

В підвалі замку було тепло і приємно, цегляні мури та склепіння були сухими, без жодного сліду вологості та цвілі, яких можна зустріти в підвалах старих будинків.

– Ось які товсті стіни, – товщиною до одного метра, замок колись мав каналізацію, тому мури сухі, – ніби то вгадав мою думку Барталь. Колись він був замком для полювання, тюрмою, а найчастіше резиденцією управляючих соляними капальнями, між якими був і сам Імре Курукз, батько Анталя, в якого закохалась дівчина Дарка.

Історія шляхетських родин, які жили в цім замку, тісно пов'язана з історією копалень, зараз чи не кожен з їх власників залишив після себе штольню, яку назвав своїм іменем.

– А тут був вхід до тюремних камер, з яких тюремники йшли підземним коридором прямо до копалень, і тим же шляхом повертались до своїх камер. Не виходили на поверхню землі, були зовсім позбавлені сонячного сонця.

– Де знаходиться портрет Дарки? – з нетерпінням

запитав я, оглядаючись навкруг себе, намагаючись вгадати, де б міг знаходитись.

Я спускався кілька разів у підвал замку, але зовсім через інший вхід, сходами, які вели з коридору, там знаходилися сховища з дровами та вугіллям, шкільний архів і кілька маленьких комірчин, наповнених старими підручниками, книгами, дидактичним матеріалом та всяким непотрібним барахлом.

Барталь повів мене іншими сходами, які вели до підвалу з підвір'я замку, і ми знаходились в іншій кімнаті, в якій не було електричного світла, тепер я здогадався навіщо він взяв з собою дві карбідні лампи.

– Тут він, – вказав мені Барталь на нішу в стіні. – Тут колись була каплиця, для важливих осіб, молились

перед тим, як заходити в копальні. Під замком є багато таких штолень, – продовжував розказувати про план замку, але я вже не слухав його, бо остовпів з піднятою рукою, в якій тримав карбідну лампу, перед портретом чарівної Дарки, мороз побіг вздовж моєї спини, а волосся полізло вгору... З портрета на мене дивилась дівчина, яку я бачив уві сні, та сама Дарка, з саме такими невимовно зеленого кольору очима, подібного до зеленого кукурудзяного молодого листя, з очима, наповненими смарагдовим світлом. Потайки зі страхом і захопленням, я глянув в їхню глибину.

– Ні, таких очей не могла намалювати рука жодного художника, – прошептав я, відриваючи погляд від полотна.

– Ви щось сказали? – запитав Барталь, обходячи навколо гробниці, яка знаходилась серед колишньої каплиці, готовий розповісти мені про її власника.

– Ходімо звідси, – відповів я, відчуваючи, що ось-ось знепритомнію.

– Господи, вам лихо! Ходіте швидше на свіже повітря, – потяг мене за собою Барталь.

VI

В той четвер п'ятого грудня, – п'ятого грудня, як називали місцеві люди грудень, – я зайшов уже вдуже до сільського магазину старого Толіяна, щоб купити пляшку «Тріпле сек». Таким чином, я випередив «надійного товариша Маков'яну», який, мабуть, ніколи у своїй кар'єрі «передового п'яниці», – як часто називав себе, не купував двох пляшок горілки в той самий день.

Старий посміхнувся по-батьківськи, загорнув пляшку в коричневий папір і підморгнув мені, що означало: «зістається між нами», – це наш з вами секрет, і ніхто не дізнається, що дудлите горілку. Можливо, подумав, що я почав пити зі страху перед ніччю Святого Андрія, в яку я мав чергувати біля телефону. Якщо б воно було так, маючи на увазі, що залишилось сім днів, і якщо б я купував щодня по дві пляшки, то старому Толіянові, в якого на полиці залишилось всього дев'ять пляшок, доведеться серйозно поповнити запас цього напою для своєї високоповажної клієнтури – «товаришів Барбу та Маков'яну».

Мені дуже подобався цей старенький чоловік з дитячими очима, який спокійно доживав свій вік в цьому краєчку держави, чекаючи свого кінця, мов дитина новорічного подарунку. Не був тутешнім, народився далеко звідси, в Угорщині, в містечку поблизу Будапешту.

Розповів мені своє життя таки першого дня, коли я прибув в це село викладати румунську мову та літературу. Очікуючи заступника мера, який мав принести мені ключі від квартири, в якій я мав оселитися, Толіянов запросив мене посидіти біля нього на лавці, що стояла перед магазином під великою тінистою липою, і вгостив мене чашкою ароматної кави та склянкою мінеральної води з малиновим сиропом.

– Сироп натуральний, сьогодні дружина зварила, – підморгнув старий, – Я впевнений, що вам сподобається працювати тут, – і ніби вгадуючи мою думку, бо я таки подумав: «Звідки йому знати це?» – додав: – Я теж «приходько», не народився тут, але якщо б зміг народитись знову, то хотів би, щоб це сталося саме тут.

Після того, як я похвалив каву і сироп, бо вони насправді були смачними, запитав, де він народився. Толіянов подумав трішки, ніби думав звідки почати, і розповів мені всю історію свого життя, яку, як дізнався я пізніше, знали всі жителі села.

(Далі буде).

Віргілій РИЦЬКО

ОТАМАНОВА ДОЧКА

(Оповідання)

Була пізня сонячна весна. Я їхав на катері по Дунайській Дельті. Дунай купався у сонячному промінні. Ріка здавалась позолоченою, і та позолота текла руслом, хлюпала під берегами. Гарна погода звеселила мене. Їхав на відпочинок, щоб призабути всі турботи. Їхав я довго до тієї далекої рибальської слободи. Сидячи на катері, любувався красою дикої природи, відчував свіже повітря з запахом риби і зеленої трави. Вгорі – небо з білими плямами хмар, які летять, мов казкові птахи. Спереді – гладка поверхня води, потривожена тільки час від часу стрибками грайливих риб, а по боках – оранжереї найрізноманітніших квітів. Все закутано в цілковиту тишу краю, ізольованого від світу.

Квіти білого латаття зачаровують погляд. На поверхні води плаває широке, товсте, наче навощене, листя. Окрасою цієї рослини є квітка, яка любить сонячне світло, тому вона розкривається о 6-7 годині ранку і закривається ввечері, о 4-5 годині. Жовте латаття подібне до білого, тільки його квіти жовті і на перший погляд менш привабливі. Не можна оминати різноманітних видів риб, яким широкі водні простори забезпечують всі необхідні умови. Тут водяться і велика верховідка, щука, лин, лящ, сом, судак, окунь, короп, карась та інші. Для білуги, севрюги, оселедця ріка зі своїми рукавами служить сприятливим місцем для розмноження. Від них беруть смачну та коштовну чорну ікру.

Пейзаж Дельти оживляють і численні види птахів – сезонні перелітні гості, які зупиняються тут на довший чи коротший період. Тут перетинаються п'ять із семи головних шляхів Європи.

Коли на вербах розпукуються бруньки, а плавні заворушуються під теплим і легким вітерцем, на тонких вербових гілочках карликовий соловейко розпочинає свій концерт, а синиця будує гніздо із сухих ворсинок і трави. Просторе небо перетинають зграї морських ластівок, а грайливі завжди голодні чайки

безперестанно літають над поверхнею води, полюючи улюблену поживу – рибу. Гарно носить своє кольорове пір'я білий каліфар, у якого голова зелена, хвіст білий, а кінці крил чорні, та червоний каліф з червоно-рудим пір'ям, це рідкісні птахи, вони занесені в Червону книгу.

Особливістю для Дельти вважається пелікан, у якого кремезне тіло, довга тонка шия та маленька голова і величезний жовто-червоний міхур під дзьобом. Пелікана можна впізнати по білому пір'ї, з рожевим в період парування відтінком, на відміну від кучерявого, з тим же кольором, трохи попелястого на спині із кучерявими пір'їнами на голові. Ці види птахів також вважаються рідкісними. Дельта Дунаю – це єдине місце в Європі, де вони розмножуються.

Ми зустріли також ніжні й елегантні егретки. Білу і малу егретки, в яких пір'я біле, а збоку на крилах, на спині і потилиці по кілька тонких і довгих пір'їн. Тут зустрічались і жовті, червоні, сірі нічні чаплі, карликові – останні називають плавнівським бугаєм. Близьким до роду чапель є лопатень, у якого пір'я біле, широкий круг рожевого кольору на шиї, з потилиці звисає пасмо гладкого пір'я, як в егретки, а дзьоб широкий і довгий. Вірні місцю, де гніздяться, лелеки: радіючи поверненню, клепали так, що здавалось, буцімто хтось швидко ударяє молоточками. Це дуже віддані птахи. Рідко коли серед тварин можна помітити боязливо плаваючу побіля комиша лисуку – неперевершеного плавця і ниряльника. Коли почує якийсь шум, ховається під воду, залишаючи над водою тільки голову. Пір'я довкола шиї має вигляд піднятого «коміра», а біля великих живих очей чорні пасма. Широкі груди, якими вона «розрізує» воду, мають посередині «доріжку» із густого сріблясто-шовкового пір'я. Її гніздо плаває. Певний час пташенят годують батьки, а пізніше пускають їх на воду, примушуючи навчитися плавати і самостійно добувати їжу, а коли малі втомлюються, батьки переносять їх на спині.

В Дельті водяться численні види диких качок, які зустрічаються повсюди. Качки не тільки швидко плавають, а й дуже добре літають, майже не створюючи шуму.

Більші розміром дикі гуси, в яких пір'я сіре з білуватими смугами на спині. Це перелітні птахи.

Найблагодініша з усіх птахів – це лебідка з білим пір'ям, довгою гнучкою шиєю. Вона плавно рухається поверхнею води, залишаючи по собі кілька хвиль.

Серед такого пташиного багатства не можна не згадати й птахів-хижаків: дунайського сокола, сову, орла-рибака, боривітра, ластівок, болотну сову. Всі вони мають ряд характерних ознак: силу, спритність, жвавість.

Їдучи на катері, я відчував, чи мені так здавалось, щомоєщастя швидко наближається до мене. Мабуть, ніколи не знатиму, чи те, що я пережив пізніше, була якась проста збіжність, як я собі пояснюю.

Все почалось тоді, коли я здалека побачив її. Вона особливо і легко виділялась з юрби, яка стояла на березі. Єдина дівчина між рибалками. Висока, міцна брюнетка з енергійними мускулистими руками. В ній якимось дивно поєднувались сила і грація. Була ніжною появою вкінці мого шляху у край між водами, в ту ізольовану слободу.

«Хто вона?» – запитав я рибалку, який прив'язував катер до берега. «Це дочка нашого отамана» – відповів рибалка, дивлячись скося на мене...

Не вспів добре зійти з катера, як чудова дівчина, схожа на богиню, підійшла до мене і простягла руку. Поважно, наче не хахлушка, а якась графиня з імперського двору: «Мене зовуть Одарка. Вітаємо Вас на нашій землі!» З того моменту я взяв, що ім'я мого щастя – Одарка. Моя графиня, як я пізніше пестив її, а іноді називав Дарією. Ми їздили човном по

каналах цілий день і вночі, освітлені маленьким ліхтарем і місяцем. Місяць... Він знає все про всіх закоханих. Їздили ми по Дунаю, по каналах, Дарія гребла веслами. Казала, що я не вмю і не маю досить сили, – міський панич.

Мене завжди приваблювали розумні, сильні, вольові жінки. Одарка перевищила всіх!

З самого початку я робив все, що вона хотіла. Моє життя було диктантом, в якому вона була

моєю вчителькою. Інстинкт підказував мені, що я знайшов свою половину, яку можна зустріти лиш раз у житті, чи ніколи... Тож я дивувався, коли вона, моя княгиня вод, найкраща на світі хахлушка, вибрала момент нашого дійсного кохання.

Було літо в розпалі, ніч, місяць з'являвся і зникав за густим вербовим гіллям, а ми катались на тому великому човні. Вона гребла веслами без жодного зусилля, а потім, як у сні, випустила їх з рук. Навкруг нас води малювали кола, а розбуджені птахи накрили наші пристрасні обійми живим балдахіном. Там, в тім великім човні, ми кохались.

Я ніколи не був такий щасливий, як в ту ніч. Здавалось, що Дунай відірвався від поверхні землі, і наче гігантська світла хвиля води, летів кудись...

Так, на крилі Дунаю, ми пережили ту ніч, обійнявшись навки.

Дитяча сторінка

Володимир ЛУЧУК

ЯК ВИНИКЛО СОНЦЕ

(За австралійською казкою)

Австралійський страус Ему подружився з журавлем...

– Може, нині по рівнині
Погулять собі підєм?
– Погулять, то й погуляти,
знайдем нивку конопель.
Тільки годі поспішати! –
просить друга журавель.
Довгонога птаха Ему
озирається назад:
– Хай вже буде по-твоєму,
я їти повільно рад, –
але що ж мені робити,
як ті ноги вгамувати?
Мені досить раз ступити,
А тобі ж потрібно п'ять!

Ой, ті ноги, ноги, ноги,
ноги, ноги, ноги, ноги
замелькали вздовж дороги –
годі страуса догнати!

– Зупинися! То наруга! –
Журавель кричить до друга.
Ему каже: – Налягай-но
і на ноги, ноги, ноги,
ноги, ноги, ноги, ноги, –
доганяй-но, доганяй!
– Підожди! Не можу! – та й
посварилися украй.
Журавель біжить і злиться,
Ему зиркає, сміється:
– Ширше крок! Не відставай!

Журавель ковтнув образу,
а вернувшись, то зразу
у гнізді своєму зліг,
бо не чув, бідняга, ніг.

За насмішку та наругу
відомстить рішиться другу...
А було це, любі друзі,
ще колись, давним-давно,
коли ще на виднокрузі
навіть сонця не було.
Тільки місяць, тільки зорі
в небі темному цвіли, –
та й не місяць то, не зорі –
а то велетні були,
що вгорі собі жили...
Ясні зорі – їхні очі –
ясно сяли серед ночі.
Мав найбільше око місяць –
неба темного владар, –
міг не спати цілий місяць,
а дивитися з-за хмар...

Западала ніч глибоко
як, було, заплющить око...
Отоді, в горобину
ніч, обурений зі зла,
журавель, пригнувши спину,
підікрався до гнізда,
і коли збагнув достоту,
що той страус Ему спить, –
він зробив свою роботу –
ухопив яйце – і вмить

геть жбурнув його високо –
щоб розбилось, впавши вниз!

А на небі ненароком
те яйце упало в хмиз!

На ломаччя наштовхнулось
і розбилось, ясна річ! –
жовто-жовто спалахнуло
і засяло – на всю ніч!

Місяць-велетень збудився:
освітив його пожар! –
І ураз розпорядився
скликати зірки з-за хмар:
– Сонцем – вогнище назвати,
хмиз стягати звідусюд,
коли Сонце ляже спати,
то самим світити тут!

Отаке. І з того часу
світить сонце-огнецвіт,
і на землю рідну нашу
щирий людям шле привіт, –
і радіють всюди люди,
ліс, вода, пташина й звір,
що довічно сонце буде
людям сяяти з тих пір!

Дитяча сторінка

Ганс Крістіан АНДЕРСЕН

ІСТИННА ПРАВДА

– Жахлива подія, – сказала курка, яка мешкала зовсім в іншому кінці міста, а не там, де трапилась подія. – Жахлива подія в курнику. Я прямо не зважуюсь тепер спати сама. Добре, що нас багато на сідалі.

І вона почала розповідати, та так, що у всіх курок пір'їнки піднялись, а у півня гребінець зморщився. Так, так, істинна правда!

Але ми почнемо спочатку, а почалося все в курнику в іншому кінці міста.

Сонце заходило, і всі курки вже були на сідалі. Одна з них, біла коротконіжка, курка з усіх боків добропорядна і поважна, яка постійно несла належну кількість яєць, зручно вмотивившись, почала перед сном чепуритись і розправляти пір'їнки. І ось одна маленька пір'інка вилетіла й упала на підлогу.

– Бач як полетіла, – сказала курка. – Та дарма, чим більше я чепурюсь, тим роблюся вродливішою!

Це було сказано так, жартома, – курка взагалі була веселої вдачі, але це ніскільки не заважало їй бути, як уже сказано, дуже й дуже добропорядною куркою. З цим вона й заснула.

В курнику було темно. Курки всі сиділи одна біля одної і та, що сиділа поруч з нашою куркою, не спала ще: вона не те щоб навмисне підслуховувала слова сусідки, а, так, слухала впіввуха – так і слід робити, якщо хочеш жити в злагоді з близькими! І ось вона не втерпіла й шепнула іншій своїй сусідці:

– Чула? Я не хочу називати імен, але тут є курка, яка ладна вискубти собі все пір'я, щоб бути вродливою. Коли б я була півнем, то зневажала б її!

Над курками сиділа в гнізді сова з чоловіком та дітками: у сов вуха гострі, і вони не пропустили жодного слова сусідки. Всі сови при цьому посилено водили очима, а совиха махала крилами, наче віялами.

– Т-с-с! Не слухайте, дітки! Втім, ви, звичайно, вже чули? Я теж.. Ох! Прямо хоч вуха затуляй. Одна з курок до того з глузду з'їхала, що почала вискубувати собі пір'я прямо на очах у півня!

– *Prenes garde aux enfants!** – сказав сова-батько, – Дітям зовсім не варто слухати подібне!

– Треба буде все-таки розповісти про це нашій сусідці сові, вона така приємна особа!

І совиха полетіла до сусідки.

– Пу-гу, пу-гу! – загукали потім обидві сови прямо над сусідньою голуб'ятнею. – Ви чули? Ви чули? Пу-гу! Одна курка вискубла собі все пір'я через півня! Вона замерзне,

замерзне до смерті! Якщо ще не замерзла! Пу-гу!

– Тур-тур! Де, де? – затуркотіли голуби.

– На сусідньому дворі! Це майже на моїх очах було! Прямо непристойно й казати про це, але це істинна правда!

– Віримо, віримо! – сказали голуби й затуркотіли до курок, які сиділи внизу.

– Тур-тур! Одна курка, говорять, навіть дві, вискубли собі все пір'я; щоб привернути до себе увагу півня. Ризикована витівка. Адже можна застудитися і померти, та вони вже й померли!

– Кукуруку! – заспівав півень, злітаючи на паркан. – Прокиньтесь! – В самого очі ще зовсім злипалися від сну, а він уже кричав: – Три курки загинули від нещасливого кохання до півня! Вони вискубли собі все пір'я. Така неприємна історія! Не хочу мовчати про неї! Нехай лине по всьому світу!

– Нехай, нехай! – запищали кажани, закудахкали курки, закрячав півень.

– Нехай, нехай!

І історія долинула до того місця, звідки започаткувалась.

– П'ять курок, – розповідалось тут, – вискубли собі все пір'я, щоб показати, хто з них більше схуд від кохання до півня! Потім вони закловали одна одну до смерті на ганьбу і сором всьому своєму родові і на збиток своїм господарям!

Курка, яка загубила одну пір'їну, звичайно, не впізнала своєї власної історії і, як курка з усіх боків добропорядна, сказала:

– Я зневажаю цих курок! Але таких же багато! Про подібне не можна, однак, мовчати! І я, з свого боку, зроблю все, щоб ця історія потрапила до газет! Нехай вона рознесеться по всьому світу – ці курки і весь їхній рід варті того!

І в газетах дійсно опублікували всю історію, і це істинна правда: одній маленькій пір'їнці зовсім легко перетворитись аж в п'ять курок!

* Обережно, тут діти (франц.)

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ВЕЛИКДЕНЬ ІДЕ З БАТОГОМ

(Гумореска)

*«Іжте, куме, пийте та гуляйте,
Не сидіть голодним, як вдома на Великдень»
Народний жарт*

Ілько Кобат наповнив люльку сухим потертим лісковим листям, змішаним із сухим розмарином, васильком та м'ятою, і вийшов на вулицю, може, дасть Бог, з комось обміняється словом по-газдівськи, бо, ади, з самого ранку не розмовляв з ніким, тільки з Юлчею, та хіба то розмова? «Тор-тор-тор, як тот трактор», – молотить язиком, пилить та гризе, як та дерев'яна пила: «Іди!», «Дай!», «Неси!», «Тримай», чорт забори такий спокій! «Четвер живний, Ільку!», «Великдень на порозі», – та чорт з нею, махомордою дурною!

Та враз всю його лють перервав голос Василя Косишиногого:

– Ай, што за запах, Ільку, іздалеку пахне, а я думаю, што би тото так файно пахло, а тото, ади, багу¹ із твоєї піпи², ха, ха, ха! – розсміявся Василь.

– Ге! – геgekнув Ілько і плюнув крізь зуби. – Багу фіномний³, аж із самого Сукмаря, тристо лею єм дав за пачок⁴.

– Фіу-у-у! – здивувався Василь, – Три стотки?.. Тадь, тото муг єс тридцять хлібу купити!

– Ге, не буду курити «Морошештю»⁵, вадь «Націоналу»⁶, як, ади, сес бідолах, – вказав рукою Ілько на хату Петра Бинкалуского, найпершого газду в селі.

– Іду купити хоть п'ять кіл⁷ муки на паску, – перевів Василь бесіду на інше, щоб не слухати, як Ілько почне пльоткарити про своїх сусідів.

– Я купив учера два міхи нулашки⁸, така, як золото, із Великої Бані, бо туй не є доброї муки.

– Ще, ади, єм узав трілітрову корчажку на олі⁹, – промовив ніяково Василь.

– Та хіба тото олі? Я на такому олію ні псови бих не рядив¹⁰. Я купив єм двадцять літеру олію із Вишніх Вишав, такий олі, як мід, а пахне...

Василь почухав потилицю, бо більше не знав, що казати. Йому стало соромно, бо «ади, Ілько, як решпектує¹¹ себе: курит фіномний багу із Сукмаря, нулашку купив із Великої Бані, а олі із Вишніх Вишав, а ун ледви збив якіс бідні крейцарі на п'ять кіл фізешки¹² та три літери олію, но ще, правда, купит собі дві пачки «Морошештю» та й пулітер¹³ «Рому», та ще й фонт¹⁴ цукру, аби Анна змісила якийсь медяник, аби дітьом засолодити душу, та ще заріже баранчика, та якос буде...»

– Ге, неборе, Васи', Великдень іде з батугом, гія са розщункати¹⁵, аби все було по-газдуски, я дес зо дві тисячі скелтував єм для Великодних Сят, бо, ади, купив ягня, купив всяких кумзервей та всякого мнєсуля та саламуля, винуля та пивуля, а шербутуля та джемуля ні не говорю.

Василеві Косишиному приходилось в землю влізти зі сорому, а Кобат продовжував своєї:

– Ге, ото великий келшиг', неборе Васи', аж хоч по-газдуски

сятковати – плати! Аж ні – мовчи, пий води та дихай.

Василь хотів був щось сказати, але з хати почувся голос Кобатиhi:

– І-і-ільку!..

– Ге, – хотів далі хвалитись Ілько, але голос Кобатиhi не дозволив йому.

– І-і-ільку!.. Де єс пропав, грум би тя побив із неваловшником!

– Ге...

– Ільку, Четвер Живний, Ільку, позавтри Великдень, Ільку, а я не маю ні порошка муки, ні каплю олію, Ільку!..

– Ге, – гекнув Ілько в слід Василеві Косишиному, який поспішав купити п'ять кіл муки та три літри олії.

1 Багу – тютюн.

2 Піпа – люлька.

3 Фіномний – вищого сорту.

4 Пачок – коробка.

5, 6 Марішешти, Націонале – сорт румунських

цигарок.

7 Від кіло – кілограм.

8 Нулашка – пшеничне борошно вищого

сорту.

9 Олі – олія.

10 Рядити – готувати страву.

11 Решпектовати – поважати.

12 Фізешка – пшеничне борошно нижчого

сорту.

13 Пулітер – півлітра.

14 Фонт – півкілограма.

15 Розщункати – розв'язати шунки (ощінки, шурки) на сорочці вишивці.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Павло ГЛАЗОВИЙ

МИСТЕЦЬКА МОЗАЇКА

БАНДУРИСТ

Сяв, росами умитий, на деревах кожен лист.
У неділю на могилу йшов співати бандурист.

А назустріч бандуристу панський вискочив лакей.

– Чим, – питає, – ти сьогодні розважатимеш людей?

Ти дивись, там про лакеїв не співай, не бубони,

Бо бандуру обчухраєм до останньої струни.

Бандурист подибав далі. Зустріча його глитай.

– Дам копійку. Ти про мене щось хороше заспівай.

А як бовкнеш щось погане про персону про мою,

Я спущу собак на тебе, я хортами зацькую.

Бандурист подибав далі. Чує – котиться ридван.

Із широкого віконця витикає пику пан.

– Йдеш, – питає, – на могилу?

Знов співатимеш? Ну-ну...

Спробуй бовкнуть щось про мене – у могилу зажену.

Бандурист побрів понуро, а назустріч поліцай:

– З чим ти ходиш на могилу? Розкажи і проспівай. –

Бандурист, зітхнувши важко, відповів йому: – Ходім...

Станеш збоку та й почуєш, що співатиму усім.

Поліцай спідлоба блимнув і оскалився, як звір:

– Щось почую незаконне – запроторю у Сибір!

Бандурист поклав бандуру на притоптану траву.

– Я, – сказав, – сліпий, незрячим сорок літ уже живу.

І не бачу, що ти, хто ти – отаман чи генерал,

Що на себе почепив ти – пістолет чи самопал.

Та нащо мені те знати? Я бреду, як уночі.

Все добро моє – бандура та торбина на плечі.

Але знаю, серцем чую: где на вас погибель десь,

Якщо ви старого діда ще й сліпого боїтесь.

Сяв, росами умитий, на деревах кожен лист.

Не співав у ту неділю на могилі бандурист.

ПОБАЛАКАЛИ...

Кадр із фільму у журналі жінка розглядає:

На коні сидить панянка, гарна, молода.

Кличе жінка чоловіка, каже: – Подивись!

Я хоч раз отак проїхати мріяла колись. –

Чоловік скривився кисло:

– Верхи на коні?

Досить з тебе, що весь вік ти їздиш на мені.

– Вийшло так, – зітхнула жінка. – Молода була.

На коня хотіла сісти, сіла на осла.

ПЕЙЗАЖ

Продає новий пейзаж на базарі Сава:

По зеленому ставку жовтий лебідь плава.

– Хто картину купить, хто? – покупців він кличе.

Підійшов якийсь дідок і троячку тиче.

Сава злиться: – Ти здурів? Бач, схотів чого ще!

Та для мене полотно коштує дорожче. –

Дід сміється: – То твоє діло особисте.

Ти ж платив за полотно, як було ще чисте.

МИСТЕЦТВО ЄДНАЄ

Вони зустрілись випадково,

Сусідні просто випали місця.

Він від халтури мучивсь винятково,

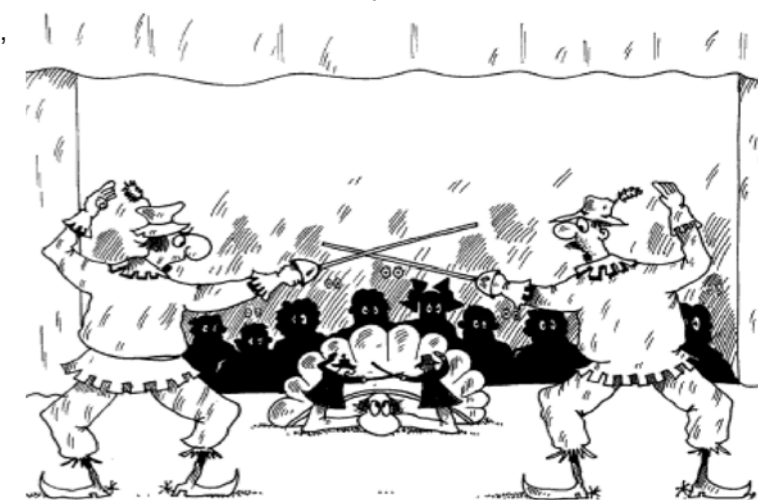
З трудом сеанс досидів до кінця.

Його сусідка тихо говорила:

– Як можна в світ пускати це сміття? –

Вона його за муки полюбила,

А він її – за щире співчуття.

*«Ще вже не сон – це сон-трава
Гущіль замшилу прорива,
І ніжним чадом, чудом чистим
Бузкова свічка понад листом
Вже злотом-пломенем живе...»*

Іван ДРАЧ

